

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

DENİZ KORUMA ALANLARI SAVUNUCULUK REHBERİ

DENİZ KORUMA ALANLARI SAVUNUCULUK REHBERİ

Yazarlar:

Alen Mevlat
Esra Başak
Itri Levent Erkol
Zeynep Boratav Aslanbay
Proje Evi Kooperatifi

Editör:

Nilay Dirim
Nilüfer Araç

Proje Sorumlusu:

Ebru Çelik

Tasarım:

ACE Creative

Baskı:

PrintWorld

Bu dokümanın hazırlık aşamasında yılların deneyimi ve yayınları ile desteğini esirgemeyen **Güner Ergün'e**, **'Türkiye Kıyılarında Önemli Doğa Alanlarını Koruma ve Savunma'** kitabında yayımlanan bilgileri esirgemenen bizimle paylaşan **Sualtı Araştırmaları Derneği'ne** teşekkür ederiz.

Bu yayın, Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla WWF Türkiye sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

İÇİNDEKİLER

- 5 ÖNSÖZ
 - 7 GİRİŞ
 - 9 DENİZ KORUMA ALANLARI ARKA PLAN
 - 13 DENİZ KORUMA ALANI NEDİR? SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ DENİZ KORUMA ALANLARI AÇISINDAN ÖNEMİ
 - 21 DENİZ KORUMA ALANLARI ÇERÇEVESİNDE ÇEVRE HUKUKU
 - 45 DKA SAVUNUCULUK YÖNTEMLERİ YOL HARİTASI
 - 67 KIYI ALANLARINDA SIK RAŞTLANAN TEHDİTLER VE RİSK FAKTÖRLERİ
 - 79 DKA'NDA İYİ BİR SAVUNUCULUK ÖRNEĞİ: KÜDÜR YARIMADASI
 - 84 EKLER
 - 94 KAYNAKÇA
-

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği	OECD	Diğer Etkin Alan Bazlı Koruma Tedbirleri
AKD	Akdeniz Koruma Derneği	ÖDA	Önemli Doğa Alanı
BÇS	Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi	ÖÇKB	Özel Çevre Koruma Bölgesi
BAK	Balıkçılığa Kapalı Alanlar	SAD	Sualtı Araştırmaları Derneği
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi	SPAMI	Akdeniz'e özgü öneme sahip Özel Koruma Alanları
DKA	Deniz Koruma Alanı	SPA/RAC	Özel Koruma Alanları/ Bölgesel Denizler Faaliyetler Merkezi
DKMPGM	Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü	STK	Sivil Toplum Örgütü
EUNIS	Avrupa Doğa Bilgi Sistemi	TVKGM	Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü
IUCN	Dünya Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği	UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
KHK	Kanun Hükmünde Kararname	WWF	Doğal Hayatı Koruma Vakfı

ÖNSÖZ

Su altı mirasımızı ayakta tutan Deniz Koruma Alanlarımız için toplumsal gelişimi ve değişimi hedefleyen Sivil Toplum Kuruluşlarının öneminin bir kez daha altının çizildiği bir dönemden geçiyoruz.

Çağlar boyu görkemli medeniyetlere ve eşsiz biyoçeşitliliğe ev sahipliği yapan kıyı bölgelerimiz ve denizlerimiz bugün habitat kaybı, kirlilik, iklim değişikliği ana nedenleriyle büyük tehlike altında. İzlenecek yol haritamız ise belli: Doğru stratejilerle birlikte çalışmak. Bu süreçte, Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF-Türkiye) olarak deniz koruma alanlarının etkin yönetimine katkıda bulunmak üzere aktif rol üstlenmek ve bu alanlar üzerindeki baskıları azaltmaya dair çabalarımız hız kazanmış durumda.

Yenilenmesi mümkün olmayan ve çekici özelliklerinden dolayı büyük baskı altında olan deniz ve kıyı alanlarımıza yönelik tehditlere dikkat çektiğimiz “Deniz Kıyı Diyaloğu Projesi” kapsamında, Türkiye ve AB arasında Sivil Toplum Diyaloğu VI Hibe Programı desteğiyle hazırlanan bu kitapçık, özellikle sivil inisiyatif kullanan kurum ve kişilerin konuyla ilgili temel bilgilerle birlikte çevre hukuku, savunuculuk yöntemleri konusunda yararlanabilecekleri bir rehber niteliğinde hazırlandı. Çünkü birlikte başarılı ancak atılacak etkin adımları ve izlenecek stratejileri bildiğimizde daha güçlüyüz.

Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF-Türkiye) Ekibi

I.

GİRİŞ

WWF Türkiye, T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı tarafından Avrupa Birliği mali desteğiyle uygulanan Sivil Toplum Diyalogu Programının altıncı dönemi kapsamında hibe desteğiyle, Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) katılımcı mekanizmaları hakkındaki kapasitesini arttırmayı hedeflemektedir.

Bu kapsamda yürütölen projede yerel, ulusal ve bölgesel STK lar arasındaki bilgi alışverişı için gerçekleştirilen Kapasite Geliştirme Çalıştayı ve Ağ Oluşturma toplantılarında STK temsilcileri; çevre hukuku, savunuculuk yöntemleri ve deniz koruma alanları ile ilgili temel bilgilere başvuracakları bir rehber kitapçığa ihtiyaç duyulduğunu ifade etmişlerdir. Bu gereksinimden yola çıkarak, sivil inisiyatif kullanan kişilerce Türkiye kıyılarında ve denizlerinde doğal değerlerin aktif olarak korunmasını ve savunulmasını kolaylaştırabilecek, pratik bilgilerden oluşan bir rehber geliştirilmiştir.

II.

DENİZ KORUMA ALANLARI ARKA PLAN

Birçok ülke gibi Türkiye’de de denizlerin ve denizel kaynakların korunmasının sürdürülebilir kalkınma açısından taşıdığı önem yaygın bir şekilde kabul görmektedir.

Deniz ekosistemleri; gıda güvenliğinin sağlanması, insana dair geçim kaynaklarının yaratılması, iklim değişikliğinin neden olduğu etkilerin azaltılması gibi çok çeşitli hizmetler sunmaktadır. Aynı zamanda doğal miras niteliği taşıyan bu alanlar, yerel kültürlerde de önemli bir rol oynamaktadır. İnsan baskısı ve iklim değişikliği ile ilişkili olan faktörler, kıyı ve deniz alanlarına bağlı yaşayan toplumları ve ekonomileri daha yüksek oranda etkilemektedir. Birçok ülke, bu etkileri azaltmak için çaba sarf etmiş ve denizel biyolojik çeşitliliğinin korumasını sağlamak için Deniz Koruma Alanları (DKA) tespit ve ilan etmiştir.

Ülkemizdeki korunan alanlar doğal, tarihi, kültürel, bilimsel ve estetik bakımdan önem taşıyan, tehlikeye maruz kalmış veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler ile ulusal mevzuatımız ve taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelerle koruma altına alınmış, nadir, endemik türleri ve ulusal ve küresel ölçekte nesli tehlike altında olan tür ve habitatları içeren kara ve deniz alanlarıdır (Ergün ve diğ. 2022).

Türkiye’nin ulusal korunan alanlar sistemi kapsamında birçok DKA yer almaktadır. Bu alanlar karasal, kıyısal ve denizel ekosistemler ile birleşmiştir. Korunan alanlar sisteminin Türkiye’nin deniz sahasına uzanması ilk olarak 1966 yılında, Dilek Yarımadası Milli Parkı’nın ilan edilmesi ve deniz alanını kapsamıyla gerçekleşmiştir (TVKGM 2014).

Alan 1994 yılında genişletilerek Dilek Yarımadası - Büyük Menderes Deltası Milli Parkı olarak isimlendirilmiştir.

1988 yılından itibaren ülkemiz Akdeniz ve Ege Kıyılarında Özel Çevre Koruma Bölgesi adı altında denize kıyısı olan birçok alan Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilmiştir (Bkz: Bölüm 3). UNEP tarafından 1974 yılında Cenevre’de kurulan “Bölgesel Denizler Faaliyetler Merkezi” denizlerin kirliliği ve kıyısız kaynakların kontrolü ve yönetimi için bölgelere başvurmayı öngörmüş ve Akdeniz’e öncelik verilmiştir. Akdeniz Eylem Planı Tasarısı, 1975 yılında Barselona’da yapılan Hükümetlerarası toplantıda kabul edilmiştir. Bu toplantıdan 1 yıl sonra Akdeniz’e kıyısı olan ülkeler,

Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi'ni (Barselona Sözleşmesi) ve ilk iki protokolü imzalamıştır.

Türkiye, sözleşme ve sözleşmenin eki olan iki protokolü 1981 yılında imzalamış ve özel koruma alanlarının kurulmasıyla ilgili protokole ise 1986 yılında taraf olmuştur. Bölgesel düzeyde koruma alanları konusunda uluslararası iş birliğini amaçlayan, Akdeniz'de biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik çalışmalar, bu protokol çerçevesinde başlatılmıştır.

Ülkemiz bu protokole 1988 yılında taraf olmuştur. Bu protokole dayanarak ve 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 9. maddesi (d) bendinde "Özel Çevre Koruma Bölgesi (ÖÇKB) tespit ve ilan etmeye, bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plan ve projelerin hangi Bakanlıkça yürütüleceğini belirlemeye haizdir" hükmü gereğince 1989 yılında Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı kurulmuş ve 383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Kurumun görev ve yetkileri tanımlanmıştır. Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol (23.10.1988 tarih ve 19968 sayılı Resmî Gazete), Akdeniz'de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğe İlişkin Protokol olarak yenilenmiştir (22.08.2002 tarih ve 24854 sayılı R.G.).

2011 tarihinde yürürlüğe giren 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ve 644 sayılı KHK ek madde ilave edilerek, Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı kapatılmış ve yerine Çevre ve Şehircilik Bakanlığı içerisinde ana hizmet birimi olarak teşkilatlanan Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü kurulmuştur (TVKGM 2014). Türkiye'deki mevcut deniz koruma alanlarının çoğu Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmektedir. Bu alanlara ek olarak Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile Kültür ve Turizm Bakanlığı mevcut deniz ve kıyı koruma alanlarından bazılarını yönetmekle ve planlamakla yetkilidir. Tarım ve Orman Bakanlığı- Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü ise gerek balıkçılık düzenlemelerinden gerekse kıyı ve denizlerde su ürünlerinin korunması ve yönetiminden sorumludur (Bkz: Ek 2).

Şekil 1. Türkiye’de deniz ve kıyı koruma alanları da dahil olmak üzere farklı koruma alanlarından sorumlu bulunan kamu kurumları*

**TARIM VE ORMAN
BAKANLIĞI**

• Milli Parklar • Tabiat Parkları • Tabiatı Koruma Alanları • Tabiat Anıtları • Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları • Muhafaza Ormanları • Ramsar Alanları • Sulak Alanlar • Biyosfer Rezervi • Gen Koruma Ormanları • Tohum Meşcereleri • Yaban Hayatı Üretim İstasyonu

**KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI**

• UNESCO Dünya Miras Alanları • Arkeolojik Sit Alanları • Kentsel Sit Alanları • Tarihi Sit Alanları • Kentsel Arkeolojik Sit Alanları

**KORUNAN ALANLARDAN
SORUMLU
KURUMLAR**

**ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM
DEĞİŞİKLİĞİ BAKANLIĞI**

• Özel Çevre Koruma Bölgeleri • Doğal Sit Alanları • Tabiat Varlıkları

- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile Turizm ve Kültür Bakanlığı taşrada il müdürlükleri, Tarım ve Orman Bakanlığı ise bölge müdürlükleri ve bağlı şube müdürlükleri ile faaliyet gösterir.
- Orman alanları hariç tüm karasal ve denizel alanların planlama görev ve sorumluluğu Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığındadır.
- Deniz ve kıyı koruma alanlarındaki balıkçılığa sınırlı alanlarda balıkçılık yönetimi görev ve sorumluluğu Tarım ve Orman Bakanlığındadır.

* Ülkemizde tanımlı bir adet Biyosfer Rezervi bulunmaktadır: Camili Biyosfer Rezervi. Bu rezervler Tarım ve Orman Bakanlığının Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü uhdesi altındadır. Rehber yazılırken ilgili Bakanlık tarafından yasal düzenleme yapılmasına dair çalışmalar devam etmektedir (Biyosfer Rezervi Yönetmeliği).

III.

DENİZ KORUMA ALANI NEDİR? SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ DENİZ KORUMA ALANLARI AÇISINDAN ÖNEMİ

Deniz Koruma Alanları; sualtı, kıyı ve ilgili kara parçalarından oluşan, sınırları tanımlanmış ve içerdikleri biyolojik değerleri yasalar tarafından korunan ve yönetilen bölgelerdir (WWF Türkiye 2011).

Denizel biyoçeşitliliğinin sıcak noktalarını korumak, mevcut balık av miktarını gelecekte de devam ettirebilmek, su ürünlerinin varlığını ve geçim kaynaklarını gelecek nesiller için güvence altına almak amacıyla küresel ölçekte yürütülen çalışmalarla Deniz Koruma Alanları ilan edilmektedir (Ergün ve diğ. 2022).

Deniz Koruma Alanları, çeşitli amaçlarla tesis edilebilir, farklı tipte, büyüklükte olabilir ve farklı şekillerde yönetilebilir (TVKGM 2014). Bu nedenle, birbirinden farklı Deniz Koruma Alanı tanımı mevcuttur. En basit tanımıyla, bir Deniz Koruma Alanı, belli bir deniz alanının belirgin bir insan etkisinden korunması ve doğal, tarihi ve kültürel özelliklerinin muhafaza edilmesidir. Bu koruma, yasalarla ve genellikle de yerel halkın, çıkar gruplarının desteği ve katılımıyla sağlanır. Türkiye'nin DKA'na ilişkin farklı bir koruma statüsü olmadığından, bu alanların yasal ve kurumsal yapısı mevcut "korunan alanlar" sistemi içerisinde değerlendirilmektedir (Bkz: Şekil 1).

Deniz Koruma Alanları, Türkiye'nin denizel alanlarındaki biyolojik çeşitliliğine yönelik tehditleri azaltmada önemli bir role sahiptir. Ayrıca, DKA'lar küresel doğa koruma hedeflerine ulaşmak için biyoçeşitlilik kaybının tersine çevrilmesine de katkı sağlamaktadır. "30x30" hedefi olarak bilinen, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi - 2020 Sonrası Küresel Biyolojik Çeşitlilik Çerçevesi'nin (CBD/GBF) hedefi; 2030'a kadar biyolojik çeşitlilik açısından özellikle önemli alanlara odaklanılarak dünyanın en az %30'unun birbiri ile bağlantılı ve etkili korunan alanlar sistemi kurulmasını, korunmasını ve muhafaza edilmesini amaçlamaktadır (WWF MMI 2021).

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesine göre ise DKA tanımı şu şekilde yapılmıştır: "Mevzuatla veya diğer etkili yollarla

ayrılmış, üzerini örten suları ve ilgili flora, fauna, tarihi ve kültürel özelliklerle birlikte, teamülleri içeren, deniz ve/veya kıyı biyolojik çeşitliliği çevresindekinden daha yüksek seviyede korunan deniz ortamı içinde veya yakınında tanımlanmış alan"dır (BÇS - Karar VII/5, Paragraf 10).

Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) ile ulusal ve uluslararası kurumlar/kuruluşlar tarafından benimsenen DKA tanımı ise "Alçak ve yüksek deniz seviyesi arasında (gelgit) veya altındaki karasal alanın da üzerini örten su ile birlikte, bitki, hayvan, tarihi ve kültürel özellikleri ile ilişkili, yasa ve diğer etkili araçlarla kısmen veya tamamen sınırlandırılarak ayrılan alanlardır." (Kelleher and Kenchington, 1992).

DKA'ların temel amaçları:

- **Önemli ekolojik ve yaşamı destekleyen sistemleri muhafaza etmek,**
- **Türlerin ve ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımını sağlamak ve**
- **Biyolojik çeşitliliği korumaktır.**

Deniz koruma alanları, bir yönetim aracı olarak etkin kullanıldığında ve daha geniş ekosistem temelli yaklaşımla yönetildiğinde;

- **Kritik deniz habitatlarının ve kaynaklarının korunmasına katkıda bulunmasına,**
- **Alan üzerindeki negatif etkilerin azaltılmasına ve alanın rehabilite edilmesine,**
- **Deniz sağlığının muhafaza edilmesine,**
- **Şimdiki ve gelecek nesiller için sosyal ve ekonomik fırsatların (Turizm, balıkçılık, biyoteknoloji, eğitim ve bilimsel araştırmalar gibi) oluşturulmasına imkân verir.**

Dünya üzerinde DKA'ların hangi nedenlerden dolayı ilan edildiklerine yönelik araştırmalar bu koruma alanlarının en çok denizel çevreyi korumak, biyolojik çeşitliliği sürdürmek, turizm ve rekreasyon faaliyetlerini kontrol altında tutmayı teşvik etmek ve balıkçılığı yönetebilmek amaçlarıyla kurulduğunu ortaya koymaktadır (Boersma ve diğ. 1999). Öte yandan, hangi bölgelerin DKA olarak “etiketlendiği”, deniz türlerinin mutlak şekilde korunduğu, insan faaliyetlerine kapalı alanlardan yoğun balıkçılık veya madencilik gibi doğal kaynakların çıkarılmasının sınırlanmadığı alanlara kadar ciddi farklılıklar göstermektedir (Goroud-Colvert ve diğ. 2021). Bu durumun temelinde “koruma” denildiğinde bir DKA açısından neyin hedeflendiğinin net olmayışı yatmaktadır. Ortaya çıkan bu farklılıklar, DKA'ların Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (BÇS) gibi doğa koruma hedefleri açısından ne kadar etkin olduğunu ölçmeyi de zorlaştırmaktadır (ibid).

Türkiye'nin de taraf olduğu “Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi” (Barcelona Sözleşmesi) birçok anlamda DKA'ların genel özellikleri, coğrafi kapsamı ve hangi amaçlara hizmet etmesi gerektiği konusunda detaylı ölçütler tanımlamıştır (Resmi Gazete 2002). Akdeniz'de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğe İlişkin Protokol hükümlerinden bazıları burada özetlenmektedir:

ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ:

Barcelona Sözleşmesi'nin, taraf ülkelere getirdiği bir yükümlülük gereği ülkemiz ve dünya ölçeğinde ekolojik öneme haiz ancak sanayi, turizm ve yapılaşma gibi baskılar nedeniyle bozulma veya yok olma riski altında oldukları için Bakanlar Kurulu Kararı ile özel koruma altına alınan alanlardır.

Bir DKA'nın Akdeniz'e özgü öneme sahip Özel Koruma Alanları (SPAMI) özellikleri taşıyıp taşımadığı aşağıda sıralanan kriterler ile değerlendirebilir:

1 EŞSİZLİK

Alan eşsiz veya ender rastlanan ekosistemler ya da ender rastlanan veya endemik türler içermektedir.

2 DOĞAYI TEMSİL ÖZELLİĞİ

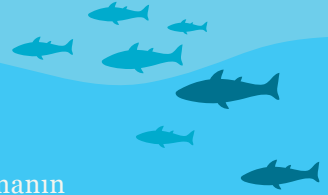
Alanda yüksek temsil özelliğine sahip ekolojik süreçler veya topluluk ya da yaşama ortamı türleri veya doğal karakteristikler vardır. Temsil özelliği, bir alanın bir yaşama ortamı türünü, ekolojik süreci, biyolojik topluluğu, fizyografik özelliği veya başka bir doğal karakteristiği temsil etme derecesidir.

3 ÇEŞİTLİLİK

Alanda yüksek bir tür, topluluk, yaşama ortamı ve ekosistem çeşitliliği vardır.

4 DOĞALLIK

Alan, insanların yol açtığı rahatsızlık ve bozulmanın bulunmamasının veya düşük oranda olmasının bir sonucu olarak yüksek düzeyde doğallığa sahiptir.

5 TEHLİKEYE DÜŞMÜŞ, TEHDİT ALTINDA VEYA ENDEMİK TÜRLER İÇİN KRİTİK ÖNEMİ OLAN YAŞAMA ORTAMLARININ MEVCUDİYETİ

6 KÜLTÜREL TEMSİL KABİLİYETİ

Doğayla bütünleşmiş, çevreye zarar vermeyen, yerel toplulukların esenliğini destekleyen geleneksel etkinliklerin varlığı nedeniyle alanın yüksek kültürel temsil kabiliyeti vardır.

Ayrıca, Protokolün Ek 1 Bölümü, D bendindeki 'Koruma, Planlama ve Yönetim Önlemleri' altında yer alan Madde 7 ve 8 hükümleri gereği, bir alanın 'Akdeniz'e özgü öneme sahip Özel Koruma Alanı' listesine dahil edilebilmesi, yani doğa koruma hedeflerine ulaşabilmesi için bir yönetim planı ve bunu destekleyen bir izleme programı ile donatılması gerekliliği vurgulanmaktadır. Özetle, ideal koşullarda, bir DKA'nın olmazsa olmazları yasal statü, yönetim planı, yönetim birimi ve izleme programı olarak kabul görmektedir.

Kıyı ve deniz alanlarını içeren 13 adet Özel Çevre Koruma Bölgesi, ülkemizin Marmara, Ege ve Akdeniz kıyılarında yer almaktadır ve yüz ölçümleri yaklaşık 30 bin km²'ye tekabül etmektedir. ÖÇKB'lerinin yanı sıra, Türkiye kıyılarında farklı koruma statülerine sahip birçok alan daha yer almaktadır. Bunlar arasında balıkçılığa kapalı sahalar, Ramsar alanı, Tabiat Parkı, Milli Park, Tabiatı Koruma Alanı, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası statüleri mevcuttur ve bunlar Dünya Doğayı Koruma Birliği'nin farklı koruma alanı kategorileri altında yer almaktadır.

Toplumsal alanda olumlu yönde gelişimi ve değişimi hedefleyen Sivil Toplum Kuruluşlarının, DKA'ların etkin yönetiminde üstlendikleri rol ve bu alanlar üzerindeki baskıları azaltmaya yönelik çabaları özellikle Türkiye'de gittikçe önem kazanmaktadır. DKA'ların karşı karşıya olduğu mevzuat değişiklikleri ile yapılaşma, yatırıma açılan doğal habitatlar, etki değerlendirilmesi ve planlaması yeterli olmayan balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği tesisleri gibi (Bkz: Ek 1) sorunlarla karşı karşıya gelindiğinde; hızlı şekilde ve pragmatik çözümler için uygun ortamlar yaratılması, çözümlerin hayata geçirilmesi aşamalarında sivil toplum kuruluşlarının tarafsız, toplum yararına katkısı paha biçilmezdir. Deniz ve kıyı alanlarının toplum yararına savunuculuğu ancak sivil toplum kuruluşlarının

yönetim mekanizmalarına her platformda katılımı ile mümkün olmaktadır. Güçlü katılım ise yerel ve ulusal sivil toplum kuruluşlarının deniz ve kıyı alanlarını kapsayan yasa ve yönetmelikler ile ilgili bilgi dağarcığını geliştirmesi, bilgi ve deneyim paylaşımını artırarak iyi örneklerin sayısının çoğalmasıyla mümkün olacaktır.

IV.

DENİZ KORUMA ALANLARI ÇERÇEVESİNDE ÇEVRE HUKUKU

Türkiye’de doğa koruma konusunda savunuculuk stratejilerinin oluşturulması için paydaşların amaçlar ve hedefler doğrultusunda mücadele etmeleri gereklidir.

İlgili süreçte kararlara dahil olma ve mücadele etme koşullarına baktığımızda ise paydaşların ulusal mevzuat ve taraf olunan uluslararası sözleşme ve protokoller hakkında bilgi sahibi olmalarıyla ve ülkemizin yükümlülüklerini bilmeleriyle bu durumun mümkün olduğunu görüyoruz.

Deniz koruma alanları çerçevesinde, T.C. Anayasasında; kıyıların kullanım esasları, çevrenin korunması, vatandaşların dilekçe verme, bilgi sahibi olma, kamu denetçisine başvurma hakkı gibi maddeler bulunmaktadır. Anayasanın 56. maddesi, “Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.” diyerek “Çevre Hakkı”nı tanımlamıştır. Anayasanın 90. maddesi, Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve uluslararası kuruluşlarla yapılan antlaşmaların, usulüne göre yürürlüğe konulmalarının ardından, antlaşmaları kanun hükmünde saymakta, çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümlerini esas almaktadır. Anayasanın 43. maddesi Kıyıları koruma ve tahribata karşı savunma durumlarında, hukuki dayanak olarak dilekçelerde kullanılması önerilmektedir. Aynı şekilde, Anayasanın 43., 56., 74. ve 90. maddeleri ilgili resmî kurumlara verilecek dilekçelerde yerine göre atıfta bulunulabilecek maddelerdir (Kıraç ve Veryeri 2019).

Uluslararası ölçekte, bölgesel iş birliklerini güçlendirmek ve çevre sorunlarına çözüm aramak amacıyla yapılan toplantılardan en önemlisi 1972 yılında yapılan “Stockholm İnsan Çevre Konferansı”dır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke temsilcilerinin katıldığı toplantının ardından, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurulmuştur. Aynı amaç doğrultusunda, Akdeniz’e kıyılı olan ülkeler ve Avrupa Ekonomik Topluluğu tarafından Akdeniz Eylem Planı (MAP) hazırlanmış ve planın yasal çerçevesini oluşturan Barselona Sözleşmesi ve Eki Protokolleri, 1976 yılında kıyı ülkelerce imzalanmıştır. 1992’de Rio’da düzenlenen “Çevre ve Kalkınma Konferansı”nda (UNCED) alınan kararlar doğrultusunda, 1995 yılında Barselona Sözleşmesi’nin kapsamı genişletilerek deniz koruma alanları ile birlikte kıyı ekosistemlerinin korunması da sözleşme kapsamına alınmıştır. Bölgesel iş birliklerine bir diğer örnek ise 1992 yılında Karadeniz’e kıyısı olan ülkelerin imzaladığı Bükreş Sözleşmesi ve Eki Protokolleridir. Bu iki sözleşmenin sekreteryalığı tarafından 2016 yılında yapılan mutabakat zaptı ile bölgesel iş birlikleri güçlendirilmiştir.

Türkiye’nin taraf olduğu, gemi kaynaklı deniz kirliliğinin önlenmesi amacıyla yapılan MARPOL73 Sözleşmesi 78 Protokolü ise dünya ölçeğinde kirlilik kontrollerini ve önlemlerini artırmak, kirlenici kaynaklarına sınır getirmek amacıyla hazırlanmıştır. Protokolün yasal çerçevesi, Türkiye’nin de üyesi olduğu Birleşmiş Milletler Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) üyeleri tarafından belirlenmiştir. Protokol, Türkiye’de 1990 yılında Bakanlar Kurulu imzası ile yürürlüğe girmiştir.

“Avrupa’nın Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesi”ne (Bern) göre, taraf ülkeler sözleşme eklerinde yer alan tehlike altındaki bitki ile hayvan türlerini ve doğal yaşam alanlarını koruma amacıyla gerekli idari ve yasal önlemleri alma sorumluluğundadır. Türkiye, sözleşmeyi 1984 yılında yürürlüğe sokmuştur.

Deniz Koruma Alanları için bir diğer önemli sözleşme ise 2017 yılında yürürlüğe girmiş olan Mücavir Atlantik Deniz

Bölgesi, Akdeniz ve Karadeniz'deki Deniz Memelilerinin Korunmasına Dair Anlaşma (ACCOBAMS) sözleşmesidir.

Deniz koruma alanlarının yönetilmesinde doğrudan sorumlu veya dolaylı olarak geliştirilmesine katkı sağlayan 21 ülkeden 127 kurum ve Sivil Toplum Kuruluşunu bir araya getiren MedPAN Ağı, deniz koruma alanlarının sürdürülebilirliğini sağlamak, biyoçeşitlilik kaybını azaltmak için daha etkin deniz koruma alanı yönetimleri geliştirmek, deniz koruma alanlarının izlenmesi, yönetim ve bölgesel iş birliklerinin güçlendirilmesinde rol oynayan aktörlerden biridir. Türkiye'de MedPAN Ağı'na ortak TÜDAV, AKD, SAD, WWF (MedPAN kurucu üye) gibi sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır.

DENİZ KORUMA ALANLARIYLA İLGİLİ ÖNEMLİ ULUSLARARASI SÖZLEŞME VE PROTOKOLLER

1.

AKDENİZ'İN DENİZ KİRLİLİĞİNE KARŞI KORUNMASI SÖZLEŞMESİ VE EKİ PROTOKOLLER (BARSELONA SÖZLEŞMESİ)

Akdeniz Havzası'nda çevre ve deniz kirliliğini önlemek, azaltmak ve denetlemek amacıyla bölgesel ölçekte iş birliği yapılması için Barselona Sözleşmesi ve Eki Protokolleri, Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler tarafından 1976 yılında imzalanmış ve 1978 yılında yürürlüğe girmiştir. 1992

Rio Zirvesi'nin ardından yenilenen ve adı "Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi" olarak değiştirilen 1995 Barcelona Sözleşmesi, deniz alanlarının korunmasının yanı sıra kıyı alanlarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Sözleşme Ek 2'de, Deniz Alanlarında korunması gereken tehlike altında ve nesli tükenmekte olan türler listesi verilmektedir. Yenilenen haliyle sözleşme, Türkiye'de 2002 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme eklerinden yedi protokolden ikisine (Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi Protokolü ve Açık Deniz Protokolleri) Türkiye taraf değildir. Bununla birlikte Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı içinde Bütünleşik Kıyı Alanları Birimi yer almaktadır.

Sözleşme kapsamında çalışmalar, 21 ülke ve Avrupa Birliği (AB) tarafından sürdürülmektedir.

1.1

ÖZEL KORUMA ALANLARI/BİYOÇEŞİTLİLİK PROTOKOLÜ (SPA/BD) AKDENİZ'DE ÖZEL KORUMA ALANLARI VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞE İLİŞKİN PROTOKOL (SPECIALLY PROTECTED AREAS (SPA) PROTOCOL) (BARCELONA)

Tarihi, sosyal, kültürel ve ekolojik değeri yüksek olan bölgelerin korunmasına yönelik protokol Türkiye'de, 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. Yenilendikten sonra, Özel Koruma Alanları ve Biyoçeşitlilik Protokolü (SPA/BD) adını alan protokol, kıyı ve deniz biyoçeşitliliğinin yerinde (in-situ) koruma yöntemi ile sürdürülebilmesi amacıyla hazırlanmıştır. (Kanlı ve Falcioğlu, 2021).

1.2

AKDENİZ'DE GEMİLERDEN VE UÇAKLARDAN BOŞALTMA VEYA DENİZDE YAKMADAN KAYNAKLANAN KİRLİLİĞİN ÖNLENMESİ VE ORTADAN KALDIRILMASI PROTOKOLÜ (DUMPİNG PROTOCOL)

Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi çerçevesinde havzadaki gemi ve uçak kaynaklı kirliliği yok etmek ve azaltmak için gerekli tüm önlemlerin alınması amacıyla hazırlanmıştır.

Gemi kaynaklı yasa dışıyasa dışı deşarjların tespit, denetim, kontrol görevi; Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ile İstanbul, Kocaeli, Antalya ve Mersin Büyükşehir Belediyeleridir. Olası bir kirlilik durumunda bu kurumlar ile birlikte Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, kolluk kuvvetleri, Belediyeler, Üniversiteler, denizde ve kıyıda müdahale kapasitesi olan özel şirketler görev almaktadır. Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın portalı Acil Durum hattı ve Olay bildirme, şikayetler için hizmet vermektedir. Müdahalenin değişik alanlarında bu kurumlarla birlikte Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı iş birliği içinde çalışmaktadır.

Kaynak. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı internet sitesi

1.3

AKDENİZ'İN KARA KÖKENLİ KİRLİTİCİ KAYNAKLARA VE FAALİYETLERE KARŞI KORUNMASI PROTOKOLÜ (THE PROTOCOL ON LAND-BASED SOURCES)

Sanayileşme ve artan nüfusa paralel olarak akarsularının, kıyı yerleşmelerinin ve kara kökenli kaynakların neden olduğu havzadaki kirliliği azaltmak için önlemler getirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Türü açısından gözlemlendiğinde en önemli protokoldür. Protokol, sorumluluk ve iş birliği konusunda bir çerçeve sunmaktadır. Örneğin kanalizasyon konusunda bölgeye özgü atık su kullanımını incelemektedir (Kanlı ve Falcioğlu, 2021).

1.4

OLAĞANÜSTÜ HALLERDE AKDENİZ'İN PETROL VE DİĞER ZARARLI MADDELERLE KİRLENMESİNDE YAPILACAK MÜCADELE VE İŞ BİRLİĞİNE AİT PROTOKOL (PREVENTION AND EMERGENCY PROTOCOL)

Olağanüstü durumlarda petrol ve türevlerinin neden olduğu kirlilikle mücadele noktasında çalışmaktadır.

Denizlerde yaşanan kaza sonrasında paydaşlar arasındaki entegrasyonlar vasıtasıyla alınacak gerekli tedbirlerin neler olduğu noktasında incelemeler yapmaktadır. (Kanlı ve Falcıoğlu, 2021)

1.4

AKDENİZ'İN TEHLİKELİ ATIKLARIN SINIR ÖTESİ TAŞINMASI VE BERTARAF EDİLMESİNDEN KAYNAKLANAN KİRLİLİĞE KARŞI KORUNMASI PROTOKOLÜ (HAZARDOUS WASTES PROTOCOL)

Havzadaki zararlı atıkların sınır dışına gönderilmesi ve bertaraf edilmesi çalışmalarını kapsamaktadır.

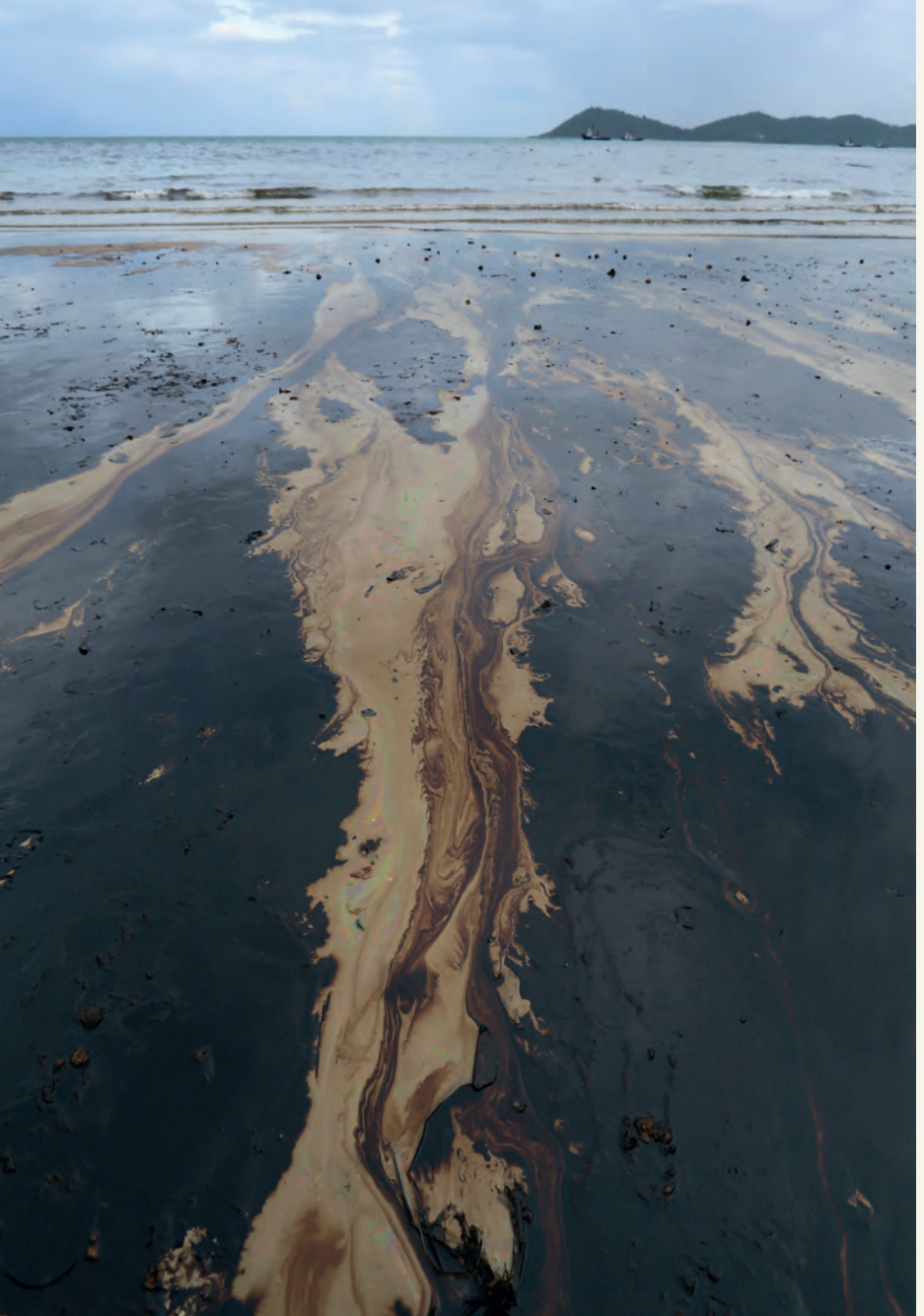
2.

KARADENİZ'İN KİRLİLİĞE KARŞI KORUNMASI SÖZLEŞMESİ VE EKİ PROTOKOLLER (BÜKREŞ SÖZLEŞMESİ)

Karadeniz'de kara kökenli kaynaklardan, gemilerden ve atmosferden gelen kirliliğin önlenmesi amacıyla 1992 yılında hazırlanan Bükreş Sözleşmesi ve eki Protokolleri, Karadeniz'e kıyısı olan 6 ülkenin katıldığı ve devletler düzeyinde ülke temsilcilerinin ve uluslararası örgütlerin gözlemci bulundurduğu konferansta imzalanmıştır. Sözleşmeye ek 3 protokol "Karadeniz Deniz Çevresinin Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunmasına Dair Protokol", "Karadeniz Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesine Karşı Acil Durumlarda Yapılacak İş Birliğine Dair Protokol", "Karadeniz Deniz Çevresinin Boşaltmalar Nedeniyle Kirlenmesinin Önlenmesine Dair Protokol" ve tehlikeli atıkların sınır ötesi taşınması ve bunlara ilişkin yasa dışı trafikle mücadele edilmesine yönelik bir protokol taslağı ve çeşitli kararlar da konferansta kabul edilmiştir.

TEHLİKELİ ATIKLARIN SINIRLAR ÖTESİ TAŞINIMININ VE BERTARAFININ KONTROLÜNE İLİŞKİN SÖZLEŞMESİ (BASEL SÖZLEŞMESİ)

Türkiye'nin 1994 yılından itibaren taraf olduğu Basel Sözleşmesi atık nakli konusunda sınırlamalar getirmektedir. Buna göre atık naklinden sorumlu kişi, kurum ve kuruluşlara ülkenin yetkili makamlarına taşıma belgesi beyanı verme, önceden yazılı bildirimde bulunma ve onay alma zorunluluğu getirir.

TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU DOĞA KORUMA KONUSUYLA İLİŞKİLİ DİĞER SÖZLEŞMELER (TARAF OLMA YILI):

- DÜNYA KÜLTÜREL VE DOĞAL MİRASININ KORUNMASINA DAİR SÖZLEŞME (1983)
- NÜKLEER KAZALARIN ERKEN HABER VERİLMESİ VE NÜKLEER KAZALARDA VE RADYOLOJİK ACİL DURUMLARDA YARDIMLAŞMA ANLAŞMASI (1986)
- ÖZELLİKLE SU KUŞLARI YAŞAMA ORTAMI OLARAK ULUSLARARASI ÖNEME SAHİP SULAK ALANLAR HAKKINDA SÖZLEŞME- RAMSAR (1994)
- ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASINA İLİŞKİN AVRUPA SÖZLEŞMESİ (GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ) (1999)
- AVRUPA PEYZAJ SÖZLEŞMESİ (2003)
- KALICI ORGANİK KİRLETİCİLERE İLİŞKİN STOCKHOLM SÖZLEŞMESİ (2009)
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ KYOTO PROTOKÖLÜ (2009)
- MÜCAVİR ATLANTİK DENİZ BÖLGEŞİ, AKDENİZ VE KARADENİZ'DEKİ DENİZ MEMELİLERİNİN KORUNMASINA DAİR ANLAŞMA - ACCOBAMS (2017)
- PARİS İKLİM ANLAŞMASI (2021)

Türkiye’de koruma faaliyetleri; 3 farklı bakanlık çatısı altında; özel çevre koruma bölgesi, milli park, tabiat parkı, tabiatı koruma alanı, tabiat anıtı, muhafaza ormanları, tohum meşcereleri, tohum ve gen bahçeleri, tarım işletmeleri, yaban hayatı koruma bahçeleri, RAMSAR alanları, doğal ve arkeolojik SİT alanları, sulak alanlar ve biyosfer rezerv alanları gibi farklı statülere sahip alanlarda yürütülmektedir.

Koruma alanları, Çevre Kanunu, Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Orman Kanunu, Milli Parklar Kanunu, Kara Avcılığı Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Turizmi Teşvik Kanunu, Kıyı Kanunu, Su Ürünleri Kanunu gibi hukuki dayanaklarla ve ilgili düzenlemelerle koruma altına alınmış, kurumların görev ve sorumlulukları belirlenmiş, korunan alanların her türlü planda yer alması yasal olarak zorunlu hale getirilmiştir. Orman alanları dışında, tüm karasal ve denizel planlama görev ve sorumluluk Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına aittir. Deniz Koruma Alanları’nda balıkçılığa sınırlı alanlarda yönetim, görev ve sorumluluk ise Tarım ve Orman Bakanlığınadır.

* Anayasa Madde 90:

... Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası Andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

T.C. Anayasası, kıyı kullanımları için kamu yararını önceler, sağlıklı, dengeli bir çevrede yaşam hakkını devletin güvencesine alır; bilgi edinme, dilekçe verme, kamu denetçisine başvuru hakkını maddeler halinde sıralar. Ayrıca, vatandaşların Türk Ceza Kanunu, Bilgi Edinme Kanunu gibi yasal dayanakları ile vatandaşların korunması gereken alanlardaki hak ihlallerine karşı savunuculuk faaliyetlerini mümkün kılar. Anayasaya göre Uluslararası anlaşmalar, Bakanlar Kurulu kararından geçtikten sonra kanun hükmündedir.*

Deniz ve Kıyı Alanlarının Korunmasına dayanak oluşturan ilgili kanun maddeleri aşağıda sıralanmıştır (Kıraç ve Veryeri, 2019):

III. Kamu yararı

A. Kıyılardan yararlanma

MADDE 43 – Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir. Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir.

VIII. Sağlık, çevre ve konut

A. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması

MADDE 56 – Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı

MADDE 74 – Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu, idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.

D. Milletlerarası antlaşmaları uygun bulma

MADDE 90 – Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak

andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

KIYI KANUNU

Genel Esaslar

Madde 5 – Kıyılar ile ilgili genel esaslar aşağıda belirtilmiştir:

Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Kıyılar, herkesin eşit ve serbest olarak yararlanmasına açıktır, Kıyı ve sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir. Kıyıda ve sahil şeridinde planlama ve uygulama yapılabilmesi için kıyı kenar çizgisinin tespiti zorunludur. Kıyı kenar çizgisinin tespit edilmediği bölgelerde talep vukuunda, talep tarihini takip eden üç ay içinde kıyı kenar çizgisinin tespiti zorunludur.

Kıyının Korunması, Yapı Yasağı ve Kıyıda Yapılacak Yapılar

Madde 6 – Kıyı, herkesin eşitlik ve serbestlikle yararlanmasına açık olup, buralarda hiçbir yapı yapılamaz; duvar, çit, parmaklık, tel örgü, hendek, kazık ve benzeri engeller oluşturulamaz. Kıyılarda, kıyıyı değiştirecek boyutta kazı yapılamaz; kum, çakıl vesaire alınamaz veya çekilemez. Kıyılara moloz, toprak, cüruf, çöp gibi kirletici etkisi olan atık ve artıklar dökülemez.

Sahil Şeridinde Yapılabilecek Yapılar

Madde 8 – Uygulama imar planı bulunmayan alanlardaki sahil şeritlerinde, 4. maddede belirtilen mesafeler içinde hiçbir yapı ve tesis yapılamaz. Uygulama imar

planı bulunan yerlerde duvar, çit, parmaklık, tel örgü, hendek, kazık ve benzeri engeller oluşturulamaz. Moloz, toprak, cüruf, çöp gibi kirletici ve çevreyi bozucu etkisi olan atık ve artıklar dökülemez, kazı yapılamaz. Ancak bu alanlarda; uygulama imar planı kararıyla altıncı ve yedinci maddelerde belirtilen yapı ve tesislerle birlikte toplum yararına açık olmak şartıyla konaklama hariç günü birlik turizm yapıları ve tesisleri yapılabilir.

ÇEVRE KANUNU

Çevrenin korunması

Madde 9 – (Değişik: 26/4/2006-5491/6 md.)

Çevrenin korunması amacıyla;

- a) Doğal çevreyi oluşturan biyolojik çeşitlilik ile bu çeşitliliği barındıran ekosistemin korunması esastır. Biyolojik çeşitliliği koruma ve kullanım esasları, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili diğer kuruluşların görüşleri alınarak belirlenir.
- c) Ulusal mevzuat ve taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler ile koruma altına alınarak koruma statüsü kazandırılmış alanlar ve ekolojik değeri olan hassas alanların her tür ölçekteki plânlarda gösterilmesi zorunludur. Koruma statüsü kazandırılmış alanlar ve ekolojik değeri olan alanlar, plân kararı dışında kullanılamaz.

Çevresel etki değerlendirilmesi:

Madde 10 – (Değişik: 26/4/2006-5491/7 md.)
Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamakla yükümlüdürler. “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararı” veya “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” Kararı alınmadıkça bu projelerle ilgili onay, izin,

teşvik, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez; proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez.

Bilgi edinme ve başvuru hakkı

Madde 30 – (Değişik: 26/4/2006-5491/21 md.) Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkes ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebilir. Herkes, 9/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında çevreye ilişkin bilgilere ulaşma hakkına sahiptir. Ancak açıklanması halinde üreme alanları, nadir türler gibi çevresel değerlere zarar verecek bilgilere ilişkin talepler de bu Kanun kapsamında reddedilebilir.

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU

Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları:

Madde 6 – Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

- a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19. yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
- b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
- c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları, Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgâhlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane,

şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyeler, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindedir. Tarihi mağaralar, kaya sığınakları; özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlığı örneklerindedir.

İzinsiz müdahale ve kullanma yasağı:

Madde 9 – (Değişik: 14/7/2004 - 5226/3 md.) Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararları çerçevesinde koruma bölge kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarında inşâ ve fizikî müdahalede bulunulamaz, bunlar yeniden kullanıma açılmaz veya kullanımları değiştirilemez. Esaslı onarım, inşaat, tesisat, sondaj, kısmen veya tamamen yıkma, yakma, kazı veya benzeri işler inşâ ve fizikî müdahale sayılır.

Yetki ve yöntem:

Madde 10 – Her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırarak ve bunların her türlü denetimini yapmak veya kamu kurum ve kuruluşları ile belediyelere ve valiliklere yaptırmak, Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir.

BİLGİ EDİNME KANUNU

Bilgi Edinme Hakkı ve Bilgi Verme Yükümlülüğü

Madde 4 – Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir.

Madde 5 – Kurum ve kuruluşlar, bu Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru

sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler. Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.

Bilgi Edinme Başvurusu

Başvuru usulü

Madde 6 – Bilgi edinme başvurusu; başvuru sahibinin adı ve soyadı, imzası, oturma yeri veya iş adresini, başvuru sahibi tüzel kişi ise tüzel kişinin unvanı ve adresi ile yetkili kişinin imzasını ve yetki belgesini içeren dilekçe ile istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum veya kuruluşa yapılır. Bu başvuru, kişinin kimliğinin ve imzasının veya yazının kimden neşet ettiğinin tespitine yarayacak başka bilgilerin yasal olarak belirlenebilir olması kaydıyla elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarıyla da yapılabilir. Dilekçede, istenen bilgi veya belgeler açıkça belirtilir.

İstenecek bilgi veya belgenin niteliği

Madde 7 – Bilgi edinme başvurusu, başvuru kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır.

Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilir. İstenecek bilgi veya belge, başvuru kurum ve kuruluştan başka bir yerde bulunuyorsa, başvuru dilekçesi bu kurum ve kuruluşa gönderilir ve durum ilgiliye yazılı olarak bildirilir.

Yayımlanmış veya kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler

Madde 8 – Kurum ve kuruluşlarca yayımlanmış veya yayın, broşür, ilân ve benzeri yollarla kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler, bilgi edinme başvurularına konu olamaz. Ancak yayımlanmış veya kamuya açıklanmış

bilgi veya belgelerin ne şekilde, ne zaman ve nerede yayımlandığı veya açıklandığı başvurana bildirilir.

İMAR KANUNU

Ruhsatsız veya ruhsat ve eklerine aykırı olarak başlanan yapılar:

Madde 32 – Bu Kanun hükümlerine göre; ruhsat alınmadan yapıya başlandığı veya ruhsat ve eklerine veya ruhsat alınmadan yapılabilecek yapılarda projelerine ve ilgili mevzuatına aykırı yapı yapıldığı ilgili idarece tespiti, fenni mesulce (...) tespiti ve ihbarı veya herhangi bir şekilde bu duruma muttali olunması üzerine, belediye veya valiliklerce o andaki inşaat durumu tespit edilir. Yapı mühürlenerek inşaat derhal durdurulur.

TÜRK CEZA KANUNU

Çevreye Karşı Suçlar

Çevrenin kasten kirletilmesi

Madde 181 –

- 1) İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- 2) Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- 3) Atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır.
- 4) Bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan

atık veya atıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

- 5) Bu maddenin iki, üç ve dördüncü fıkrasındaki fiillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Çevrenin taksirle kirlenmesi

Madde 182 –

- 1) Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine taksirle neden olan kişi, adli para cezası ile cezalandırılır. Bu atık veya artıkların, toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması halinde, iki aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
- 2) İnsan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya taksirle verilmesine neden olan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Gürültüye neden olma

Madde 183 –

- 1) İlgili kanunlarla belirlenen yükümlülüklere aykırı olarak, başka bir kimsenin sağlığını zarar görmesine elverişli bir şekilde gürültüye neden olan kişi, iki aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

İmar kirliliğine neden olma

Madde 184 –

- 1) Yapı ruhsatı alınmadan veya ruhsata aykırı

olarak bina yapan veya yaptıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

- 2) Yapı ruhsatiyesi olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.
- 3) Yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sanai faaliyetin icrasına müsaade eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- 4) Üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanır.
- 5) Kişinin, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar planına ve ruhsatına uygun hale getirmesi halinde, birinci ve ikinci fıkra hükümleri gereğince kamu davası açılmaz, açılmış olan kamu davası düşer, mahkum olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.
- 6) (Ek: 29/6/2005 – 5377/21 md.) İkinci ve üçüncü fıkra hükümleri, 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulanmaz.

DENİZ KIYI KORUMA ALANLARINA İLİŞKİN BAŞLICA ULUSAL MEVZUAT:

1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
2. Kıyı Kanunu (No: 3621 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 17.04.1990 ve 20495)
3. Çevre Kanunu (No: 2872 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 11.08.1983 ve 18132)
4. Çevre ve 4856 Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (No: 4856)
5. Hayvanları Koruma Kanunu (No: 5199 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 01.07.2004 ve 25509)
6. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (No: 2863 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 23.07.1983 ve 18113)
7. Mera Kanunu (No: 4342 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 28.02.1998 ve 23272)
8. İmar Kanunu (No: 3194 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 09.05.1985 ve 18749)
9. Bilgi Edinme Kanunu (No: 4982 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 24.10.2003 ve 25269)
10. Türk Ceza Kanunu (No: 5237 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 12.10.2004 ve 25611 sayılı)
11. Maden Kanunu (No: 3213 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 15.6.1985 ve 18785)
12. Orman Kanunu (No: 6831 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 8.9.1956 ve 9402)
13. Belediye Kanunu (No: 5393 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 13.07.2005 ve 25874)
14. Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik (Resmi Gazete tarih ve sayısı 03.08.1990 ve 20594)

15. Su Ürünleri Kanununu (No: 1380 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 04.04.1971 ve 13799)
16. 5/1 No'lu Ticari Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ (No: 2020/20)
17. Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği (Resmi Gazete tarih ve sayısı: 04.04.2014 ve 28962)
18. Deniz Kaplumbağalarının Korunması Genelgesi (T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı - Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 2009/10)
19. Su Altında Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıklarının Bulunduğu Bölgelerde Dalış Yasağı Uygulanmasına Dair Karar (No: 2016/8743 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 20.05.2016 ve 29717)
20. Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik (Resmi Gazete tarih ve sayısı: 19.07.2012 ve 28358)
21. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (25.11.2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete)
22. Stratejik Çevresel Değerlendirme Yönetmeliği (08.04.2017 tarih ve 30032 sayılı resmi Gazete) 20. Kıyı Yapı ve Tesislerinde Planlama ve Uygulama Sürecine İlişkin Tebliğ (Resmi Gazete tarih ve sayısı: 06.07.2011 ve 27986)
23. Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Koordinasyon Kurulu Oluşturulmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Genelgesi (No: 2019/15 - Resmi Gazete tarih ve sayısı: 02.08.2019 ve 30850)
24. Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği (Değişik: RG-13/2/2008-26786)
25. Gemi ve Deniz Araçlarına Verilecek Cezalarda Suçun Tespiti ve Cezanın Kesilmesi Usulleri Yönetmeliği (1987)

V.

DKA SAVUNUCULUK YÖNTEMLERİ YOL HARİTASI

Bu bölümde, ülkemizdeki STK'lara yönelik bazı savunuculuk rehberlerinden faydalanarak geliştirilmiş olan (Yentürk ve diğ. 2010, Aksakoğlu 2006, Kıracı ve Veryeri 2019), Türkiye deniz ve kıyılarında sıkça karşılaşılan baskılara ve risklere karşı doğal alanları koruyabilmek için sistematik adımlardan oluşan bir yol haritası sunulmaktadır. Bu yol haritası sivil inisiyatif, platform ve aktivistlerin izleyecekleri savunuculuk stratejisini geliştirmek açısından kolaylaştırıcı olabilir.

I. SAVUNUCULUK TEHDİDİN ÖNCESİNDE BAŞLAR:

DKA'nda savunuculuk faaliyetleri, tehditler ortaya çıkmadan başlamalıdır. Yörede yaşayan ve doğanın korunmasına yönelik hassasiyet gösterenlerin, benzer duyarlılık ile alanı sahiplenme duygusuna haiz kişilerle bir araya gelmeleri ve savunuculuk faaliyetlerinde bulunacak topluluğu önceden oluşturmaları tehdit esnasında hazır olmalarını ve etkin çözümler üretmelerini sağlayacaktır. Topluluğun değişik kesimlerden farklı kabiliyetleri olan insanlardan oluşması ve bu bağlamda çeşitliliğin sağlanması, dirençli ve savunuculuk faaliyetinde

yetkin bir yapı oluşmasına imkan sağlayacaktır. DKA'nda savunuculuk faaliyetinde bulunacak böyle bir topluluğun içinde; akademisyenler, aktivistler, kampanya deneyimine sahip kişiler, hukukçular, doğa fotoğrafçıları, DKA civarında yaşayan ve bölgeden faydalanan gruplar (örneğin balıkçılar), yerel kamu kuruluşları çalışanları, yereldeki farklı hobi grubu topluluklardan temsilciler (örneğin yürüyüş grupları), sosyal medyayı etkili kullanan farklı doğasever kişiler olabilir (DKA Paydaş Listesi için Bkz: Ek 2).

Topluluk öncelikle yakınında yaşadığı DKA'nı tanıyarak işe başlamalıdır. Bunun için kamu kurum ve kuruluşlarının (belediye, il müdürlükleri, kaymakamlık vs) web sitelerine, ulusal doğa koruma kuruluşlarının web sitelerine, doğa gözlem kayıtları paylaşılan web sitelere göz atmak, iyi bir başlangıç noktası olabilir. (Bkz: Faydalı linkler listesi). Bu sayede alanda daha önceden yapılmış olan akademik çalışmalara da ulaşabilmek için ipuçları bulunabilmektedir. Topluluk üyelerinin yakınında yaşadıkları DKA hakkında detaylı bilgiye sahip olmaları, coğrafya bakımından farkındalıklarını artıracaktır. Üyeler, korumak istenilen deniz ve kıyı alanının sahip olduğu bitki, hayvan ve ekosistem çeşitliliğini, bölgenin coğrafi özellikleri, tarihi değerleri hakkındaki bilgilerini de doğa gözlemcileri ve akademisyenler aracılığıyla güncelleyebilirler. Böylece DKA'nda tehdit olduğu anda bu tehdidi tanımlama, habitata ve canlı türlerine ve peyzaja olası etkilerini tahmin etme ve tehdidin türüne göre hangi noktadan harekete geçmeye başlanacağı konusunda üyeler tecrübe edineceklerdir. Yurttaş biliminin (citizen science) kullanılması, alanda akademik çalışmalardan bağımsız sürekli izleme çalışmaları yapılmasını da mümkün kılacaktır.

Bilgi edinme amaçlı dilekçe yazımı ve hukuki süreçlerde kullanılmak üzere önceden oluşturulan dosyaların (o bölgede yapılmış akademik araştırmalar, çekilen fotoğraflar, ulusal STK'ların yapmış olduğu çalışmalar, doğa gözlemi verileri) hazırda olması süreçte zaman kazandıracaktır.

DKA'nda savunuculuk faaliyetlerine başlamak isteyen topluluğun mutlak parçalarından biri de alanda nesillerdir yaşayan ve bir şekilde geçimini DKA'ndan sağlayan kişiler olmalıdır. Geleneksel yöntemlerle geçimlik ve adil balıkçılık faaliyetlerinde bulunanlar iyi bir örnek olabilir. Bu kişiler hayatları boyunca alanda buldukları ve alan ile ilgili ailenin geçmiş bireylerinden edindikleri bilgilerden dolayı aslında ilk elden korumacı konumunda olabilirler veya DKA hakkında eğitimler alarak koruma faaliyetlerine potansiyel olarak katılabilirler. Ayrıca alandaki süreklilikleri, oluşabilecek herhangi bir tehdidin de ilk farkına varanlarından biri olmalarını sağlayacaktır. Bununla birlikte hukuki süreçlerde davacı olmaları da mahkemeler tarafından yerelde nesillerdir yaşayan topluluk olmalarından dolayı dikkate alınan bir husustur.

DKA'ndan sorumlu kamu görevlileri başta olmak üzere, mülki erkan ve yerel yönetim ile düzenli ilişkiler kurmak ve DKA'nda topluluğun yaptığı çalışmalar hakkında bilgi vermek (ör. Kent Konseyleri aracılığıyla), mevzubahis kişileri de topluluğun ve DKA alanında yapılan çalışmaların bir parçası haline getirmek çok önemlidir. Bu süreç proaktif lobi ve iletişim çalışmaları olarak da adlandırılabilir. Bir tehdit esnasında ilk müdahaleyi yapmaları için yardım istenen kişiler onlardır. Bu ilişkilerin önceden başlatılmış olması ve karşılıklı güven, tehditlere karşı hızlı hareket edilmesini sağlayacaktır.

Tehdit olduğu esnada ve devamında eğer hızlı sonuçlar alınmamışsa ve tehdit devam etmekte ise savunuculuk faaliyeti hukuki düzleme taşınmalıdır. Topluluk üyeleri içerisinde tehdit oluşmadan önce hukukçuların, hatta doğa hukukçularının olması bu yüzden önemlidir. Böylece hukuki teamüllere hakim kişiler olarak hem dilekçe yazım aşamalarında doğru dil ve gerekçelendirmeyi sağlayacaklar hem de dava süreçleri için gerekli delillerin toplanmasına ilk günden başlama imkanına sahip olacaklardır. Topluluğun bir parçası olan hukukçuların DKA'nı önceden tanınması, alanla ilgili mevzuatlara ve sınırlara hakim olması önemlidir. Böylece tehditlere karşı vakit kaybetmeden harekete geçme imkanı bulunmuş olacaktır.

DKA'nı önceden fotoğraflamış **doğa fotoğrafçılarına** ulaşmak ve alanın korunan, bozulmamış ve yüksek çözünürlüklü fotoğraflarını arşivlemek önemlidir. Alan ile birlikte su altı yaşamını yansıtan fotoğraflar, alan yakınında bulunan farklı habitat ve türlerin fotoğrafları, topluluğun birlikte yaptığı etkinliklerin fotoğraf ve videoları da arşivi zenginleştirecektir. Görsel belgeleme konusunda uzman kişilerin topluluğun parçası olması uzun vadede de faydalı olacaktır. Tehditler sırasında özellikle fotoğraf ve video kaydı almak konusunda destekleri istenebilir. Böylece eğer alanda bir tahribat oluşmuşsa, alanın geçmiş ve anlık fotoğrafları tahribatı belgeleyecek ve delil niteliği kazanacaktır. Bu durum, yerel ve ulusal farkındalığı artırmak için yapılacak kampanya çalışmalarına da görsel malzeme oluşturacak ve ilginin artmasını sağlayacaktır.

Tehditler oluştuktan sonra savunuculuk faaliyetlerinde yaşanan eksikliklerden biri de sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımların yeteri kadar hızlı yerel ve ulusal tepkiye yol açmamasıdır. Bunun en önemli sebebi, yeni kurulan sosyal medya hesaplarından yapılan paylaşımların algoritması gereği, az takipçili hesapların gündem oluşturmalarının kolay olmamasıdır. Bu yüzden özellikle bu konuda deneyimli ve yeni teknolojilere yatkın insanların da topluluğun bir parçası olması sağlanmalı, farklı mecralarda sosyal medya hesaplarının açılarak takipçi sayılarının günden güne yükselmesi sağlanmalıdır. Özellikle DKA habitatının ve canlı türlerinin etkileyici fotoğrafları, DKA'na yapılan topluluk faaliyetleri (seminer vb.) yerel ve ulusal toplumun ilgisini çekecek, tehdit olduğu esnada hızlıca ulusal gündeme taşıyacak çekirdek bir topluluğun takibi sağlanacaktır.

Son olarak topluluğun aktif üyesi olmasa da DKA'nın yakın çevresinde yaşayan insanlara önceden ulaşılmalı ve DKA hakkında farkındalıkları oluşturulmuş olmalıdır. Bir tehdit sırasında kamuoyunu ve ulusal paydaşları harekete geçirmek ancak yerelden geniş katılımı başlatan bir hareketle mümkün olacaktır. Yerel paydaşların DKA'nı sahiplenmesi, tehditler için hatta tehditler daha başlamadan bir caydırıcılık

unsuru olacaktır. Yerelin DKA'nı sahiplenmesi ise alanı tanıyarak ve farkındalık oluşturarak mümkündür. Bunun için yılın belli dönemlerinde festivaller, çocuklara yönelik etkinlikler, paneller, doğa yürüyüşleri, sınırlı sayıda katılımcılarla alanda coğrafi farkındalık deneyimleri içeren ziyaretler düzenlenebilir.

II. TEHDİDİN, TAHRİBATIN TESPİT EDİLMESİ

DKA'nın ve/veya söz konusu deniz/kıyı alanında gerçekleştirilmesi planlanan ve/veya gerçekleştirilmeye başlanan eylemin net bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Risk oluşturan, tahribat yaratan ve tehdit unsuru olarak algılanan konunun hangi ekonomik sektöre ait olduğu (Bkz: Ek 1), ne gibi doğal kaynakların çıkarılması, işlenmesi gibi süreçlerden oluştuğu, DKA içerisindeki hangi tür veya habitatları (potansiyel olarak) etkileyebileceği bu tespit aşamasında dikkate alınacak konular arasındadır. Aniden ortaya çıkan tehditler ile gerçekleşmesi önceden sezilen veya öngörülebilecek tehditlerin ayrıştırılması müdahale hızı açısından önemlidir.

ANİ ORTAYA ÇIKAN TEHDİTLER İÇİN:

İlk etapta, savunucuların kendi güvenliklerini riske atmadan, tehdidin oluştuğu alana ya da yakınına gitmesi, tehdidin etki seviyesini gözlemlemesi ve tehdit alanını mümkün olduğu ölçülerde fotoğraf, video, ses vb. araçlarla kayıt altına alması önem taşımaktadır. Hızlıca yeni ağlar oluşturularak ya da mevcut ağları harekete geçirerek mevzubahis tehdiye özel bir savunma ağı geliştirilmesi yararlı olacaktır. Tehdidin ekosistem (hava, su, toprak, canlı, cansız varlıklar) üzerindeki olumsuz etkisinden ve tahribatından emin olduktan sonra, tahribatın kolluk kuvvetleri marifetiyle zaman kaybetmeden tutanak altına alınması gerekmektedir. Tüm bu süreçlerde, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, bilim insanları, hukukçular, ulusal ve uluslararası ağlar ve medya ile etkileşim içinde kalınması ve onların sürece dahil edilmeleri önemlidir.

GELİŞMESİ ÖNGÖRÜLEN TEHDİTLER İÇİN:

Bir DKA'nda kimi tehditler önceden öngörülebilir: Örneğin, daha evvel durdurulmuş bir yatırımın hukuki boşluklardan faydalanılarak tekrar canlandırılması (ÇED raporlarındaki onaylarda değişiklik vb.) veya bakir kıyı alanlarında yapılaşma projeleri, imar affı gibi konular bir DKA'nda her daim söz konusu olabilecek tehditlerdir. Alanda orta veya uzun vadede tehdit unsuru oluşturabilecek konular hakkında mevcut ve geçmiş bilimsel verilere, kayıtlara ve literatüre ulaşılması, bu verilerin bilimsel açıdan niteliklerinin kontrol edilmesi, doğrulanmış verilerle zenginleştirilmiş ve kanıtlanmış mevcut durumun, ulusal ve uluslararası ağlar, bağımsız kuruluşlar aracılığıyla yaygınlaştırılması ve paylaşılması önemlidir.

Yurtdışında yaşanmış olan emsal örneklerin derlenmesi, ihtiyaç duyulduğu takdirde benzer tehditlere maruz kalmış kişilerle iletişime geçilmesinde ve tehdidin tespiti

sürecinde dikkat edilecek olan noktalar netleştirilirken yardımcı olacaktır. Tehdit bölgesine düzenlenen keşif gezileri teknik mevzulara hakim insanlarla yapıldığında, kayıt altına alma, yayınlanan raporların takibi ile yaygınlaştırılması ve yapılan incelemeler kadar önem taşımaktadır. Bu bakımdan, yerel, ulusal ve uluslararası ağların ve medya kuruluşlarının güncel tutulması önemlidir. Tehdit alanına düzenlenen teknik ziyaretler, bu ziyaretler esnasında tutulan kayıtlar, tehdiye yönelik bilimsel raporların üretilmesinde ve bu içeriklerin gerekli yerlere ulaştırılmasını içeren sürecin takibinde gereklidir.

Ele alınan tehditle ilgili en temel bilgilerin toplanması önemlidir. Bu temel bilgiler arasında, risk/tehdit unsuru oluşturan olayın coğrafik konumu (mümkünse spesifik koordinatları ile), tehdidin herhangi bir koruma statüsü olan alana denk gelip gelmediğinin kontrolü, varsa birden fazla koruma statüsünün güncel bilgilerinin toplanması (Örn. aynı alan “Nitelikli Doğa Koruma Alanı” statüsü ve “Tabiat Parkı” statüsü içerisine denk gelebilir.) yer almalıdır.

Alanın geçmişi ve geçmişte kullanımına dair bilgiler derlenmeli, verilerin tarafsız, güvenilir, ayrıntılı olmasına, bu süreçte akademisyen görüşlerinden ve geçmiş bilimsel çalışmalardan yararlanılmasına özen gösterilmelidir. Verilerin temelsiz bilgilere, tek tip yayın organına ya da medya aracına dayanmasından kaçınılmalıdır. Tehdidin kimler tarafından ve hangi amaçla gerçekleştirildiği, riskin/tehdidin etkileyebileceği habitat ve türlere dair bilimsel literatür taraması, alanı kullanan ve alandan faydalanan paydaşların yaş, cinsiyet, meslek, engellilik gibi unsurları dikkate alınarak listelenmesi vb. veriler bir araya getirilmelidir. Alana ait somut veriler ise muhtarlarla, yerel sivil toplum kuruluşlarıyla ve ilgili olabilecek kurumlarla iletişime geçilerek temin edilmelidir.

Tehditle ilgili temel bilgilerin toplanma aşamasında ve sonrasında yapılan somut eylemlerin, süreci tersine çevrilebileceği göz önünde tutulmalıdır. Bu doğrultuda, tehdit alanının sürekli kontrol altında tutulması, bilgilerin güncellenmesi ve zenginleştirilmesi önemlidir. Yeni veriler doğrultusunda raporların üretilmesine, yerel yönetimlerle diyaloğun kesintisiz devam etmesine, yapılan her yeni müdahalenin kayıt altına alınmasına dikkat edilmelidir. Bilimsel çalışmalar ve bunlara temel oluşturacak hukuki dayanakları güçlendirmek savunu sürecini olumlu yönde etkileyecektir.

III. TEHDİT İLE İLGİLİ MEVZUATIN VE YÖNETMELİKLERİN TESPİT EDİLMESİ

Risk ve tehdit teşkil eden eylemin, mevzuata aykırı olup olmadığının doğrulanması, savunuculukta nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini belirleyecek olan öncül bir faktördür. Dolayısıyla konu ile ilgili yeterli ön bilgi toplandığında, söz konusu olan tehdit ile bağlantılı olan ulusal mevzuat ve yönetmeliklerin, uluslararası sözleşmelerin kontrol edilmesi ve filtrelenmesi gerekmektedir. Rehberin 3. bölümünde sunulan ulusal mevzuat ve uluslararası sözleşme ve protokollerin üzerinden geçilerek hangi yasa maddelerine aykırı düşüldüğü veya düşme riski bulunduğu bu aşamada tespit edilmelidir.

Alanın mevcut koruma statüsü veya statüleri ışığında, ilgili plan hükümlerinin (imar planı, koruma amaçlı imar planı, çevre düzeni planı, uzun devreli gelişme planı veya varsa DKA yönetim planı vb.) nelere imkan tanıdığı kontrol edilmelidir. Eğer bu konularla ilgili belirsizlik veya yetki karmaşası söz konusu ise ilgili kurumlardan, çevre hukuku uzmanlarından veya konuya hakim akademisyenlerden ilgili mevzularda destek talep edilmelidir.

Tehdit ve risklerle ilgili önlem ve çözümün ulusal mevzuatta mevcut olmaması durumunda, mevzuata koydurma ve bunun için politika geliştirme ve lobi faaliyetleri de sorunun çözümüne yönelik çalışmalar arasında olabilir. Mevcut yasanın olması, ancak uygulayıcının olmaması ya da uygulayıcıya yönelik bütçe, personel vs. olmaması veya bunların kısıtlı olması sorunun çözümüne engel teşkil edebilir. İlgili resmi kurumlara yönelik politika geliştirme, ihtiyaçların giderilmesi yönünde yapılacak savunuculuk çalışmalarının ancak uzun soluklu ve geniş kitleler destek veriyorsa amacına ulaşabileceğini unutmamak gerekir.

IV. İLGİLİ KURUM(LAR)A BİLGİ VERİLMESİ VEYA KURUMLARDAN BİLGİ TALEP EDİLMESİ

DKA'ndan sorumlu olan yerel ve bölgesel kamu kurum ve kuruluşları ile rutin olarak iletişim halinde bulunmak, DKA'na yönelik tehditler oluştuğunda hızlı sonuç almak açısından faydalı olacaktır. Sorunu çözecek, yasaları uygulayacak olan resmi mekanizmanın tanımlanması, sorunun ortaya çıktığı dönemde en başından gerekli bir hamledir. Bu mekanizmaların arasında farklı bakanlıkların ilgili birimleri, kolluk teşkilatı, Sahil Güvenlik gibi hangi yapılanmanın olacağı gözden geçirilmelidir. Tehdit unsurunun oluştuğu DKA'ndan sorumlu yerel, bölgesel ve ulusal kurumlara hızlı bir şekilde telefon aracılığıyla ulaştırılması, yüz yüze toplantılar yapılarak tehdidin oluştuğu alan hakkında genel bilgiler toplanması veya tehdidi oluşturan yatırıma yönelik ön bilgiler alınması gerekebilir. Bu ön bilgiler arasında;

ilgili yerel ve bölgesel kamu kurum ve kuruluşlarının cereyan eden olaydan haberdar olup olmadığı bilgisi ve söz konusu girişimin teknik detayları yer alabilir. Bazı durumlarda görevli kişiler alana davet edilmelidir.

Tehdidin olduğu ilk anlardaki bu hızlı eylem sonrası, ilgili kurum(lar)a yazı yazılarak, oluşan tehdit hakkında resmi bilgi talep edilmesi ve süreci durdurmaya yönelik isteklerin iletilmesi gerekir. İlgili resmi yazılar ve dilekçeler, çevrimiçi platformlardan ve fiziksel olarak gönderilmelidir. Fiziksel olarak gönderilen belgelerde kurumun "evrak giriş" kayıt numarasının alındığından emin olunmalıdır. İlgili kurumlar ile yapılan yazışmaların; belge no., konu, tarih vb. detaylı açıklamalarla arşivlenmesi ve topluluk üyelerinden belirli bir ekibin erişimine açık olması gerekir. Bu şekilde hukuki bir süreç başlatılacaksa, topluluk avukatları gerekli belgelere kolaylıkla ulaşabilir ve gerekli takibi sağlayabilirler. DKA'lara yönelik savunuculuk alanında hazırlanmış birçok etkin dilekçe örneğine SAD'ın "Türkiye Kıyılarında ÖDA Koruma ve Savunma" kitabından ulaşılabilir (Kıraç ve Veryeri, 2019).

Oluşan tehditlerin hangi kurumların sorumluluğu altında olduğu, bu rehberin 6. bölümünde yer alan **“Kıyı Alanlarında sık rastlanan tehditler ve risk faktörleri”** kısmından görülebilir.

Ayrıca oluşan tehdit hakkında topluluk tarafından ortak bir yazı hazırlanıp CİMER’e başvuruda bulunulmalıdır. Yasa gereği, CİMER ve ilgili ilçe kaymakamlıkları başta olmak üzere, ilgili kurumlar, yasa gereği (İdari Yargılama Usulü Kanunu) başvurulara 30 gün içinde cevap vermek zorundadır. Özellikle dilekçe ve bilgi edinme başvurusu tarihleri, iyi arşivlendirilmelidir. Eğer bir hukuki süreç başlatılacak ise kurum ya da kurumların cevabını takiben 60 gün içerisinde dava sürecine gidilmelidir. Aksi bir durumda kurumun cevabına istinaden dava hakkı yitirilmiş olacaktır. Ancak hukuki işleyiş ve usuller değişebildiği için bu gibi başvurulara dair mevzuat da kontrol edilmelidir.

V. GÖRSEL (FOTO-VIDEO) MATERYALLERİN TOPLANMASI

DKA’nın veya deniz-kıyı alanının maruz kaldığı risk ve tehdit sonrasında tahrip olabilecek doğal alanın fotoğraf ve video çekimi ile belgelenmesi süreci, kamuoyu hareketinin kuvvetlenmesi açısından büyük önem taşır. Tercihen, savunuculuk faaliyetinde bulunan topluluk, DKA’nı tehditler oluşmadan önce fotoğraflamış ve video çekimini gerçekleştirmiş olmalıdır. Alanın doğal ve bozulmamış halinin görselleri; yerel ve ulusal kamuoyunu bilgilendirmek, farkındalıklarını artırmak amacıyla tehdit esnasında ve sonrasında elde edilecek görüntülerle kıyaslama imkanı sağlayacaktır. Bu görseller, savunuculuğun ilerleyen aşamalarında oluşacak hukuki süreçlerde delil teşkil edebilir.

Görsel malzemelerin toplanması aşamasında mümkünse uzman fotoğrafçılardan destek alınmalıdır. Profesyonel ekipmanlarla ve düzgün kadraj, ışığın doğru kullanımı gibi özellikleri bilen kişilerle çalışmak daha iyi sonuçlar elde edilmesine yarayacaktır. Ayrıca temin edilen

görsel materyaller, farklı sosyal medya paylaşımlarında kullanılmak üzere profesyonel şekilde işlenecektir. Kaliteli ve profesyonelle çekilmiş fotoğraflar, kamuoyu üzerinde daha yüksek bir etkiye sahip olacak, topluluğun bilgi ve paylaşımlarının daha hızlı yayılmasını sağlayacaktır.

Tehdit esnasında yapılan çekimlerde; topluluk üyelerinin, yerelde yaşayan kişilerin yorumlarına yer veren, 2-3 dakikalık röportaj formatında olan kısa videolar da hazırlanmalıdır. Bölgeyi önceden bilen ve orada yaşayan insanların ilk ağızdan söyledikleri tesir yaratan bir örnek şeklidir ve bu kişilerin oluşan tehditlerden birincil olarak etkilendiklerini gösterir.

Temin edilen görsel dokümanların; fotoğrafın çekildiği koordinatları, tür fotoğrafı ise latince isim bilgilendirmesini içermesi önemlidir. (Bu konuda uzmanlardan destek alınabilir.) Ayrıca tehdit oluşturan işlemin ne olduğu, fotoğrafın çekildiği tarih vb. detaylı açıklamalarla dokümanın arşivlenmesi ve topluluk üyelerinden belirli bir ekibin erişimine de açık olması gerekir. Bu şekilde farklı sorumluluk ve çalışma alanları olan topluluk üyeleri, ihtiyaç olduğu takdirde kolaylıkla doğru bilgiye ve görsele ulaşabilirler.

VI.

TEHDİDİN ULUSAL VE BÖLGESEL SEVİYEDE FAALİYET GÖSTEREN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ VE KAMUOYU İLE PAYLAŞILMASI:

Savunuculuk stratejisinin önemli bir ayağı, bu stratejinin iletişim planının oluşturulmasıdır. İçteki tehdidi dışa aktarmak kadar önemli bir diğer unsur ise bu sorunu aktarma sürecinde ortak bir dil oluşturulması gerekliliğidir. Kullanılan dil; yapıcı ve birleştirici olmalı, uzlaşmacı ve destek istenen kesimlerin sadece tehdiye odaklı bir şekilde pozisyon almalarını sağlamalıdır. Ayırıştırıcı, yargılayıcı, anlaşılması zor teknik ve jargon cümlelerden oluşan, tehdidin kendisi dışında konuya uzak kalan ve farklı mesajlar içeren ifadelerden kaçınılmalıdır. Hangi mesajın verilmek istendiği, hedef kitlenin

belirlenmesi ve bu kitleye nasıl ulaşılabacağı, farklı basın araçlarının nasıl kullanılacağı önceden belirlenmelidir.

Bu doğrultuda sosyal medya ile ilgili olarak da iletişim stratejisi geliştirmek faydalı olacaktır. Hangi sosyal medya mecralarında, ne sıklıkta ve nasıl bir içerik çerçevesinde paylaşımlar yapılacağı ekip içinde kararlaştırılmalı, sorumlular belirlenmeli ve görev dağılımı yapılmalıdır. Görsel kullanımları konusunda kriterler belirlenmeli, rahatsız edici görüntülerin paylaşımı konusunda dikkatli davranılmalıdır. Her yeni paylaşım ve paylaşım altına yazılan yorumlar, sosyal medya algoritmalarında pozitif olarak algılanacak ve yeni hesaplara daha çok erişim sağlanacaktır. Topluluk içerisinde önceden bu konularda yetkin ve hevesli üyelerin bulunması, tehdidin yaşandığı esnada ilk andan itibaren gerekli hızlı bir bölgesel ve ulusal tepkinin oluşmasına ve sürecin devamında yerel yönetimler ve kolluk kuvvetleri tarafından da daha hızlı önlem alınmasına yol açacaktır. DKA'nda tehditler oluşmadan önce alanı tanıtıcı, bilgilendirici, yapılan proaktif çalışmalarını paylaşan sosyal medya hesaplarının; belirli bir takipçi sayısı ile başlatılmış olması ve rutin paylaşımlar yapıyor olması ise önemli bir başlangıç noktasıdır. Tehdit olduğu esnada meselenin ciddiyetini vurgulayan bilgilendirici ve etkileyici paylaşımlar yapılmaya başlanması, hesapların takipçilerinin aktif paylaşımları, konuyu bölgesel seviyeden ulusal gündeme hızlı bir şekilde taşıyacaktır.

Gerekli görsel malzemelerin (fotoğraf, video, röportaj vb.) kaydedilmesine ve arşiv oluşturulmasına paralel olarak ulusal ve bölgesel STK'ların, bu STK ve sivil inisiyatifler arasındaki ağların, yerel-bölgesel-ulusal medya kuruluşları irtibat kişileri listesinin de çıkarılması ve bu listeye göre dağıtım yapılması önerilmektedir. Verilmek istenen mesajların, ulaşılmak istenen basın organları tarafından desteklenmemesi durumunda ikna yöntemi kullanılarak ya da konuyla ilgilenebileceği düşünülen basın-yayın, medya kuruluşları belirlenerek iletişime geçilmesi ve iş birliğine gidilmesi de süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Her türlü medya takibini yapmak kilit bir öneme sahip olup, kasıtlı olarak çarpıtılmış, doğruluğu

bulunmayan bilgilerin önüne geçmek için de çok yönlü medya olanaklarıyla farklı iletişim yolları denenmelidir.

Somut hedefler netleştirildikten sonra mesajların etkilemesi istenen kişi ve kurumların belirlenmesi gerekmektedir. Farklı hedefler için milletvekilleri; meclis, , mahkeme, uluslararası kuruluş üyeleri gibi farklı aktörlerle ilişki kurulması gerekmektedir. DKA alanı dışında kalan ve etkilemek istenen hedef gruplar için diğer STK'lardan yardım istenebilir. Sonuçta alanda bulunan çekirdek ekibin enerjisi sınırlıdır ve kazanılan her destek tehdidin daha fazla tahribata yol açmadan durdurulmasına katkı sağlayacaktır.

A. BASIN AÇIKLAMALARI, BASIN BÜLTENİ VE MEDYA KANALLARINA DAĞITIMI

Basın açıklaması; ele alınan sorunu açıklayıcı, net bilgi içeren, yanlış algıyı ve enformasyonu düzelten, mesaj sahibinin ve iletilen mesajın amacını ortaya koyan, soruna yönelik çözümleri de kapsayan şekilde düzenlenmiş olmalıdır.

Basın açıklamalarının etkisini yükselten bir diğer unsur da DKA içerisinde, tehdidin olduğu alanda yapılmasıdır. Basın açıklaması esnasında görüntü alınması ve topluluğun sosyal medya araçlarından bunun hemen yayınlanması, verilmek istenen mesajı hızla bölgesel ve ulusal gündeme taşıyacaktır. Mesajın yaygınlaştırılmasında kullanılacak araçlar ise ulaşılmak istenen kitleye uygun olarak oluşturulmalıdır.

Basın açıklamaları ile eş zamanlı olarak hazırlanan basın bülteni, belirlenen basın organlarına, haber ajanslarına ve doğrudan gazetecilere gönderilmelidir. İletişime geçilen gazetecinin yazdığı ve ilgilendiği konular iyi araştırılmalıdır. İyi ve etkin bir basın bülteni, “ne, ne zaman, nasıl, niçin, nerede ve kim?” sorularına ve niçin önemli olduğu ile ilgili temel soruları cevaplar. Basın bülteni hazırlanması; ajanslarının uzmanlık alanıdır. Topluluk üyeleri içerisinde bu konuda tecrübeli destekçilerin olması bir avantajdır ve verilmek istenen mesajı etkili bir şekilde dağıtımına sokacaktır.

B. KAMPANYA FAALİYETLERİ

Kampanya; genel savunuculuk amacı altında gerçekleştirilen, belli bir zaman aralığında, politika değişikliği kadar tutum ve davranış değişikliğini de amaçlayan ve kitleleri belli bir hedef doğrultusunda harekete geçiren çalışmalar bütünüdür.

Kampanya esnasında verilmek istenen mesaj net, kısa ve kolay anlaşılır olmalıdır. Kitleleri harekete geçirmek için muhakkak onlardan ne yapmalarının istenildiği söylenmelidir. Kampanyaya başlamadan önce bu şekilde bir topluluğun kapasitesinin farkında olan, çalışma takvimini ve görev dağılımını da içeren bir planlama yapılmalıdır. Yoğun gündem içerisinde fark edilmiş olmak için mesajın, görselin, uygulamanın ve mecranın yaratıcı ve farklı olması gerekir (Ağduk, 2019).

Dijital kampanya faaliyeti için tüm dünyada yarım milyara yakın insanın iletişim halinde olduğu ve kampanya faaliyetlerine destek verdiği uluslararası “change.org” ve buna benzer kampanya platformları örnek olarak gösterilebilir. Basit adımları takip ederek hızlıca bir kampanya oluşturulabilir. Kampanyanın belirli destekçi sayısına ulaşması için “change.org” destek ekipleri de kendi sistemlerinden paylaşımlar yaparak yardımcı olmaktadır. DKA alanında oluşan her yeni tehdit ve yapılan her tahribat mutlaka güncelleme verilerek paylaşılmalıdır, destekçilere yeni paylaşımlar yapılması kampanyayı gündemde tutacak ve destekçi sayısını yükseltecektir. Kampanya sırasında eğer oluşursa mutlaka pozitif kazanımlar ve haberler de destekçilerle paylaşılmalıdır.

C. FESTİVAL, KUTLAMA, ÇOCUKLARA YÖNELİK FAALİYETLER

Bu tür etkinlikler, tehditle ilgili farkındalığın ve iş birliklerinin artırılması, tehdide yönelik algıları şekillendiren değerlerin ve davranışların tespit edilmesi, yasalar ve hukuki süreç hakkında bilgi paylaşımı gibi konularda yol göstericidir. Ayrıca savunucuların kaynaşması, güç birliğini hissetmesi ve yaygınlaştırma faaliyetlerine destek olması bakımından da etkilidir. Bazı durumlarda bu tür etkinliklerin tehdit bölgesinde yapılması, söz konusu olan tehdit hakkında farkındalığı artırmak açısından çok değerlidir.

Özellikle çocuklara yönelik yapılan faaliyetler; doğrudan savunuculuk faaliyetlerine katılamayan ve DKA bölgesinde yaşayan ailelerin de savunuculuğun bir parçası olmasını sağlayacak ve böylece farkındalığın artırılmasını, kampanya faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasını, sosyal medyada görünürlüğün yükseltilmesini sağlayacaktır.

D. ÇALIŞTAY, SEMİNER GİBİ KONU ODAKLI ORGANİZASYONLAR

DKA ile ilgili çalışan farklı disiplinlerden bilim insanlarını bir araya getirmek ve onları savunuculuk topluluğunun bir parçası yapmak, akademik çalışmaların bütüncül

bir bakış açısıyla değerlendirilmesine olanak sağlar. Yapılan çalışmaların kamuoyuna sunulması; yerel ve ulusal düzeyde insanların DKA hakkında bilimsel bilgiye sahip olmasını sağlayarak coğrafi farkındalığı artıracak, alanın neden ve nasıl korunması gerektiği konusunda herkesin ulaşabileceği şekilde tehditlerin ya da olası tahribatların görülmesini sağlayacaktır. Eğer mümkün olursa bir grup savunucunun ve akademisyenin katılımıyla teknik gezi düzenlenmesi de faydalı olacaktır. Böylece katılımcılar, teorik olarak edindikleri bilgileri, alanda yerinde görme ve algılama imkanı bulacaklardır. Böylece bilimsel çalışmalara, yurttaş bilimi (citizen science) açısından katkı sağlamak isteyen savunucular için hem bir eğitim hem de akademisyenlerle tanışma ve iletişim imkanı sağlanacaktır.

Çalıştay ve seminer gibi konu odaklı yapılan çalışmaların, iyi bir ses sistemi ile birlikte görüntü kayıtlarının alınması ve sonrasında YouTube gibi sosyal medya kanallarından yayınlanması, bilginin savunucular açısından sürekli ulaşılabilir olmasına imkan tanır. Teknik olarak iyi bir kaydın alınmasının mümkün olmadığı durumlarda; akademik katılımcılarla çevrimiçi webinar şeklinde yapılan toplantıları tekrar etmek de bir alternatiftir.

Bu tür organizasyonların düzenlenmesinde yararlanılan finans kaynaklarını seçerken tarafsız, şeffaf olmalarına ve ticari çıkar göz etmemelerine dikkat edilmelidir.

VII.

TEHDİT KAYNAĞININ DURDURULAMAMASI DURUMUNDA GEREKLİ HUKUKİ SÜREÇLERİN BAŞLATILMASI

Eğer tehdidin durdurulması veya engellenmesi yönünde bir önceki aşamalardan netice alınamazsa, son aşamada hukuki süreç devreye girmelidir. Habitat tahribatı söz konusu olan tehditlerde hızlı hareket edilmesi gerektiğinden, açılması planlanan davanın “yürütmeyi durdurma” yoluna başvurularak ilerletilmesi hukuki süreci takip edecek avukat ve hukukçular ile değerlendirilmelidir.

Hukuki sürecin başlatılması; konuyu yakından takip eden sivil toplum örgütleri, konusunda uzman bilim insanları, yurttaşlar ve hukukçular tarafından eşgüdüm içerisinde gerçekleştirilmelidir. Çevre hukuku konusunda çalışan avukatlar bazen tehdidin gerçekleştiği kıyı veya deniz alanının ekolojisini ve tehdidin biyolojik çeşitliliğin çeşitli seviyeleri üzerindeki etkilerini tam olarak tanımlayamamaktadır. Bu durumun nedeni ise kıyı ve deniz ekolojisinin interdisipliner bir şekilde ele alınması gereken bir konu niteliği taşımasıdır.

Hukuki süreç, tehdidin kim tarafından ve hangi özellikteki bir alanda gerçekleştiğine bağlı olarak ilgili mevzuat ile tanımlanmış mahkemelere yapılacak idari başvuru ile başlar. Dava dilekçesinin hazırlanmasında rehberin daha önceki adımlarında detaylı olarak anlatılan bilgi, belgeler ile somut bir şekilde ortaya konularak, tehdit uluslararası ve ulusal mevzuat bakımından detaylı bir şekilde ele alınmalıdır. Diğer taraftan ortaya çıkan tehdidin ekolojik ve sosyokültürel etkileri sürece dahil olan uzmanlar tarafından detaylı bir şekilde anlatılmalı, tehdidin devam etmesi durumunda ortaya çıkacak durum kanıtlar aracılığıyla, gösterilerek tanımlanmalıdır. Bu aşamada olabildiğince somut kayıtlar ve referanslı veriler kullanılarak teknik bir dil kullanılmalıdır.

Sürecin başlaması ve idari başvurunun yapılması tehdidin izlenmesinin durması anlamına gelmemeli, aksine daha etkin bir izleme ile durum takip edilmelidir. Tehdidin vahimleşmesi durumunda yeni veriler ve belgeler, ek dilekçeler ile dava dosyasına eklenmek üzere mahkemeye ulaştırılmalıdır.

Bu süreç devam ederken bir diğer taraftan davanın karar aşamasında büyük etkisi olacak bilirkişi keşfi için de hazırlıklar yapılmalı, konuyu interdisipliner bir şekilde bilirkişi heyetine anlatacak, alanı iyi tanıyan ve tehdidin alan üzerindeki etkilerini teknik bir şekilde anlatabilecek uzmanlara ulaştırılmalıdır.

VI.

KIYI ALANLARINDA SIK RASTLANAN TEHDİTLER VE RISK FAKTÖRLERİ

Doğanın gittikçe daha neoliberal ve sermayeleştirilmiş bir dünya tarafından bozulduğu ve kırılğanlaştığı bu dönemde, çevre adaleti hareketlerinin reaktif protestolardan eşitsizliklere yönelik alternatiflerin dile getirildiği savunuculuk hareketlerine doğru değiştiğine tanık oluyoruz (Agyeman ve diğ. 2016).

Rehberin bu bölümünde yoğun olarak karşılaşılan tehditler ve risk faktörleri ele alınmıştır. Ancak deniz ile yüzyıllardır ilişki içinde bulunan, kıyıda yaşayan ve yaşamları, geçim faaliyetleri tamamen denize ve kıyıya bağımlı olan toplulukların karşı karşıya oldukları var olma çabası da unutulmamalı, DKA bağlamında paralel olarak ele alınmalıdır. Mavi adalet kavramı bu çerçeveyi kapsamlı bir şekilde özetlemektedir.

‘Mavi Adalet’ paradigması üç boyutta açıklar durumu: denizlerden elde edilen enerji, canlı ve cansız materyallerin artan kullanımı ve buna eşlik eden, kıyı ve denizlerdeki atık ve kirlilik dâhil olmak üzere biyofiziksel-materyal adalet boyutu; deniz ve okyanusların gaspı, yerinden edilme ve mülksüzleştirilmeye karşı verilen mücadelelerin ele alındığı mekânsal adalet boyutu ve son olarak kıyı ve balıkçı toplulukları başta olmak üzere otonomi ve egemenlik boyutu (Ertör 2021).

1975 yılı Ocak ayında TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası tarafından yayınlanan Harita ve Kadastro Mühendisliği isimli yayında Kadir Pala ilgili durumu şu şekilde dile getirmektedir; “Ülkemizde, özellikle 1960 yılından sonra, kamuoyunu en çok ilgilendiren konulardan biri de kıyı sorunudur. Bir köyün yüzyıllardır tasarrufunda olan kıyı parçalarının satılması, bir villanın rıhtımından denize girmek isteyenlerle villa sahiplerinin çekişmesi, tel örgülerle aniden halka kapanan kumsalların kime ait olduğunun tartışılması; birçok örgütün ya da kişinin dikkat çekici uyarı ve çabaları, konuya ilişkin basına yansıyan olaylar, ülkemizde kıyı konusunu ön plana geçirerek kamu oyunun ortak bir sorunu yaptı. Toplumumuzda su kıyılarının kamu yararına kullanılması ve eylemi hararetle tartışılmaya başladı.”

İnsan yerleşimi için çekici yerler olmaları nedeniyle üzerlerindeki baskının her geçen gün artarak devam ettiği kıyı alanları, küresel düzeyde ele alınması gereken ve yenilenmesi mümkün olmayan doğal kaynaklardır. Anayasanın 43. maddesine göre devletin hüküm ve tasarrufu altında olan kıyılarla ilgili olarak Türkiye’de çok sayıda kanun, yönetmelik ve tüzük bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 1984 yılında yapılan ilk Kıyı Kanunu’dur. Bu kanun 1986 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından kıyının kamu yararına kullanım şartlarını yerine getirmemesi nedeniyle iptal edilmiş, ardından 1990 yılında çıkarılan ve halen yürürlükte olan 3621 sayılı yasa yapılmıştır. Ancak günümüzde sanayi ve turizm yatırımı, su ürünleri üretimi, konut, liman, iskele yapımı gibi farklı amaçlarla kullanılmakta olan kıyılarımız, yasa ve yönetmelikler dikkate alınmadan yapılan yapılar nedeniyle doğal yapısının bozulması tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır. Kıyılarımızın doğal yapısının bozulması, gelecekte hem turizm gelirleri hem de su ürünleri yönünden ekonomiyi olumsuz yönden etkileme riski taşımaktadır (Kurt 2015).

Her ne kadar kıyı ve deniz alanlarında karşılaşılan tehditler uluslararası standartlara göre rehberin ekinde sunulmuş olsa da bu bölümde savunucular için

geçmişte karşılaşılan tehditler derlenerek öncelikli konular daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Kıyı alanlarının doğal yapılarının olduğu gibi, yani el değmeden korunması ulusal ve küresel ölçekte yasal yaptırımlarla korunması gereği şarttır. Denizel ekosistem ile karasal ekosistem arasında bir geçiş arayüzü sağlayan kıyı ekosistemi, barındırdığı farklı seviyelerdeki biyolojik çeşitlilik (Örn. mikro habitatlar, canlı grubu, tür ve tür altı çeşitlilik) ile öneme sahiptir. Kıyılarda yaşayan birçok canlı türü Bern ve Barselona Sözleşmelerinin mutlak korunması gerekli türler listesinde yer almaktadır. Kıyılar, T.C. Anayasasının 43. maddesi ile güvenceye alınmış olup Kıyı Kanunu da “Kıyı, herkesin eşitlik ve serbestlikle yararlanmasına açıktır.” ifadesine yer vermektedir.

YAPILAŞMA/DOLGU/PATLATMA

Günümüzde kıyı alanlarının karşı karşıya olduğu tehditlerin başında yapılaşma, dolgu ve patlatma gelmektedir. Kıyıların doğal yapılarının korunması gerek Kıyı Kanununun 15. Maddesine göre gereklidir. Bu sebeple kıyıların savunulması reaktif değil, proaktif ve uzun erimli bir süreçtir. Yapılaşma, dolgu ve patlatma sürecine uzanan, bir kıyı alanında Kıyı Kanunu ve Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğe gereği Kıyı Kenar Çizgisinin Tespiti ve Onayı süreci ile başlamaktadır. Bu sebeple kıyı ve deniz alanlarında savunuculuk yapan sivil toplum örgütleri ve kişiler çalıştıkları alanlarda gerçekleştirilen kıyı kenar çizgisi tespit süreçlerini, yakından takip etmeli ve gerekli itirazları kanuni itiraz süreçleri içerisinde belirtilen yöntemler ile yapmalı ve bu rehberde ilgili bölümlerde detaylı olarak alınan kamuoyu yaratma başta olmak üzere tüm savunuculuk yöntemlerini kullanmalıdırlar.

Yapılaşma, dolgu ve patlatma süreçlerinin kıyı ve deniz alanları üzerindeki etkileri, kısa ve uzun dönemli olarak ele alınabilir. Kısa dönemdeki etkiler, doğal yaşam ortamlarının doğrudan ortadan kaldırılmasına veya parçalanmasına sebebiyet

verirken; uzun vadeli etkiler doğal su rejiminin bozulması, kirlilik, ötrofikasyon ve insan kaynaklı rahatsızlık seviyesinin artması şeklinde görülebilir.

Kıyılarda yapılaşma, dolgu ve patlatma konularıyla ilgilenen yetkili kurumlar T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve yerel teşkilatı, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı ve yerel teşkilatları ile belediyelerdir. Ancak her iki bakanlık bünyesinde farklı konuları ele alan genel müdürlükler ve daire başkanlıkları bulunduğu için konuya dair spesifik başvuruların ilgili genel müdürlük veya daire başkanlığına yapılması önemlidir. Aksi takdirde geri dönüş süresi uzayacak ve faaliyet devam edecektir.

Kıyılarda yapılaşma, dolgu ve patlatma faaliyetleri ile alakalı uluslararası sözleşmeler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Bern Sözleşmesi ve Barselona Sözleşmesi'dir. Ulusal seviyede ise başvurular öncelikle T.C. Anayasası 43. maddesine dayandırılmalı, sonrasında ise Kıyı Kanunu ve Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğin ilgili maddeleri incelenmelidir. Destekleyici mevzuat olarak ise Çevre Kanunu, Su Ürünleri Kanunu ve bu kanunları destekleyen yönetmeliklerin ilgili maddeleri referans olarak kullanılmalıdır. Eğer tehlide konu alan bir kıyısız sulak alan ise Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği de mutlaka resmi başvurularda kullanılmalıdır.

KUM, ÇAKIL VB. MALZEMELERİN ÇEKİLMESİ

İnşaat faaliyetlerinde kullanılmak amacıyla kum, çakıl vb. malzemelerin kıyı alanlarından çekilmesi de kıyı alanlarında sıkça karşılaşılan tehditler arasındadır. Bu faaliyetler kısa vadede doğal yaşam ortamlarının bozulmasına veya parçalanmasına sebep olurken uzun vadede kıyı erozyonunu tetiklemekte ve doğal kıyı yapısının 5-10 yıl gibi kısa bir sürede tamamen yok olmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu duruma bağlı olarak da başta deniz suyunun iç kesimlere girişi yapması olmak üzere doğal yapının bozulmasına yol açmaktadır. Bu nedenle müdahalenin büyüklüğünden bağımsız olarak bu tür girişimler acilen durdurulmalıdır.

Adı geçen müdahalenin engellenmesi için yerel seviyede yetkili kurum belediyelerdir. Her ne kadar T.C. evre, Şehircilik ve İklım Değişikliği Bakanlığı ve yerel teşkilatları yetkili olsa da müdahale süresinde gecikme yaşamamak için ilk başvuru ve buna bağlı olarak baskı unsuru belediye(ler) zerinde odaklanmalıdır.

Konuyla ilgili spesifik mevzuat, evre Kanunu ve Akarsulardan Kum akıl ve Benzeri Maddelerin Alınması, İŐletilmesi ve Kontrolü Yönetmeliği'dir.

KARASAL KAYNAKLI ATIK SU DEŞARJI

Atık suların kıyısız ve denizel ortam üzerinde olan etkileri, içerdikleri maddenin niteliğine ve geçirildikleri proseslere bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda karasal kaynaklı atık su deŐarjlarının, spesifik canlı gruplarından ekosistem seviyesine kadar ve ani, kısa dönemli etkileri görülebilir. Uzun vadeli kronik etkiler ise çeşitli seviyelerde ve dönemlerde gözlemlenebilmektedir. Ayrıca her ne kadar derin deniz deşarjı ilgili mevzuat ile düzenleniyor olsa da söz konusu ortamdaki akıntı ve buna bağlı olarak taŐınım sisteminin iyi tanımlanmadığı durumlarda, uygulama planlanandan oldukça farklı olabilmektedir.

Bir kıyısız bölgede atık su deşarjı yapılıyorsa bu deŐarjın kaynağı ve suyun niteliği belirlenmelidir. Gerekli idari başvurular yapılırken belirlenen parametreler ilgili mevzuat ve uluslararası standartlar ile karŐılaŐtırılmalıdır. Ancak rneğin alınması, analiz raporlanması ve idari başvuru süreci oldukça uzun süreceği için diğer bir yandan deŐarjın geçici olarak da (analiz, raporlama, idari başvuru ve takip sürecinde) ortadan kaldırılması için ihtiyadi tedbirler kapsamında başvurular yapılmalıdır. Bu süreçte deŐarjın kaynak noktası ve döküldüğü kıyı bölgesinden olabildiğince çok veri, görsel vb. toplanmalıdır.

Karasal kaynaklı atık su deşarjı konusunda yetkili kurum belediyeler ve T.C. evre, Şehircilik ve İklım

Değişikliği Bakanlığı ve yerel teşkilatlarıdır. Ayrıca denizel ortamın kirletilmesi doğrudan su ürünleri yetiştiriciliğini ve ekosistemi de etkilediği için ikinci seviyede başvurular T.C. Tarım ve Orman Bakanlığının ilgili birimlerine yapılmalıdır.

Konuyla ilgili mevzuat uluslararası seviyede Barcelona Sözleşmesi olup; ulusal seviyede ise Çevre Kanunu ve Su Ürünleri Kanunu ile bu kanunları destekleyen Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği başta olmak üzere diğer yönetmeliklerdir.

YASA DIŞI YASA DIŞI AVCILIK/BALIKÇILIK

Kıyı alanlarında karşılaşılan en önemli tehditlerden biri yasa dışı kara ve su ürünleri avcılığıdır. Türkiye’de hangi alanların, hangi dönemlerde; hangi türlerin, hangi avlanma yöntemleri ile kara avcılığına açıldığı 2 senede bir toplanan Merkez Av Komisyonu tarafından belirlenerek duyurulmaktadır. Su ürünleri avcılığı ise Su Ürünleri Kanunu ve Yönetmeliği gereği hazırlanan Amatör ve Ticari Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğler ile düzenlenmektedir. Kıyı alanlarında savunuculuk faaliyetlerinde bulunan sivil toplum örgütleri ve kişilerin Merkez Av Komisyonu kararlarına altlık oluşturan Mahalli Av Komisyonu çalışmalarını yakından takip etmesi ve ayrıca su ürünleri tebliğ süreçlerinde aktif rol oynamaları elzemdir.

Kıyasal ortamda ve kıyıda rahat bir şekilde gözlemlenebilecek uzaklıkta devam eden avcılık faaliyetleri; anında belgelenmeli ve vakit kaybetmeden yukarıda adı geçen belgeler ile kontrol edilerek bu faaliyetlerin yasal mı, yasa dışı mı oldukları anlaşılmalıdır.

Yasa dışı avcılık faaliyetleri konusunda yetkili kurum T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı ve yerel teşkilatıdır. Ayrıca karasal ortamda T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı, denizel ortamda ise T.C. İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı konu ile doğrudan yetkilidir. Yasa dışı avcılık durumu

tespit edildiğinde ilk başvuru ilgili kolluk güçlerine, ikinci başvuru ise bakanlığa yapılmalıdır.

Hangi türlerin hangi mevsimde avlanabileceği ve deniz patlıcanı gibi bazı türlere yönelik yasaklar, 4 senede bir güncellenen 5/1 No'lu Ticari Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ'de yayımlanmaktadır.

KATI ATIK/MOLOZ DÖKÜLMESİ

Kıyı alanlarına katı atık, moloz vb. dökülmesi, dökülen atığın nitelik ve niceliğine bağlı olarak farklı seviyelerde etkilere neden olmaktadır. Örneğin adı geçen katı atıkların tarımsal zehirlerin saklandığı kaplar vb. nitelikte olması durumunda zehirlenme vakaları görülebilir. Moloz veya hafriyat toprağı gibi atıkların dökülmesi ise doğal bitki örtüsünü ve yaşam ortamlarını baskılamaktadır. Bir kıyı alanına katı atık, moloz vb. dökülmesi durumunda, eylem ilk tespit edildiği andan itibaren etkin bir şekilde izlenmelidir çünkü genellikle bu tür faaliyetler tek seferlik olmayıp bir sürecin başladığına işaret eder.

Adı geçen müdahalenin engellenmesi için yerel seviyede yetkili kurum belediyelerdir. Her ne kadar T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve yerel teşkilatları yetkili olsa da müdahale süresinde gecikme yaşamamak için ilk başvuru ve buna bağlı olarak baskı unsuru belediye(ler) üzerinde odaklanmalıdır.

Konuyla ilgili mevzuat, Çevre ve Kıyı Kanunu ile Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği ve Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'dir.

AKARSU REJİMİNE MÜDAHALE

Akarsuların taşıdıkları alüvyon delta ekosistemlerinin ve kıyı kumullarının oluşmasının önemli aktörlerindedir. Akarsu rejimine yapılan müdahaleler delta oluşumunu yavaşlattıkları ve hatta durdurdukları gibi aynı zamanda orta vadede tüm kıyı alanının

doğal yapısının yok olmasına sebep olabilecek bir kıyı erozyonu sürecini başlatabilmektedir.

Akarsu rejimine müdahaleler, temelde akarsu yataklarının değiştirilmesi ve akarsu akışının engellenmesi için yapılar (barajlar, bentler vb.) inşaa edilmesi olarak iki şekilde ele alınabilir. Bu bağlamda çalışma alanı içerisinde nehir ağı ekosistemi, delta ve kıyı kumulları bulunan sivil toplum örgütleri ve kişiler savundukları kıyı alanında bulunan akarsuların üzerinde planlanan tüm projeleri proaktif olarak izlemelidirler. Akarsu üst havzasında kıyı alanına kilometrelerce uzakta yapılacak bir müdahale, orta veya uzun vadede ekosistem bütünlüğünün yok olmasına varan sonuçlar doğurabilmektedir. Bu sürece benzer durumlar Kızılırmak ve Çukurova deltaları başta olmak üzere tüm kıyı sulak alanlarında yaşanmaya devam etmektedir.

Konuyla ilgili kurumlar T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ve Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğüdür. Konuyla ilgili uluslararası mevzuat Bern ve Ramsar Sözleşmeleri olup; ulusal mevzuat ise Sulak Alanların Korunması Yönetmeliğidir.

SAZLIKLARIN KESİLMESİ/YAKILMASI

Sazlıklar, uluslararası seviyede koruma altında olan birçok kuş türü için önemli üreme, beslenme ve barınma alanıdır. Ayrıca Bern Sözleşmesi Ek Liste I'de, C 3.2 EUNIS kodu ile korumada öncelikli alan (Areas of Special Conservation Interest) olarak yer almaktadır. Yani Bern Sözleşmesi'ne taraf ülkelerin mutlak korunması gereken doğal yaşam ortamlarıdır. Ancak sazlıklar; balıkçılık, hayvancılık ve dere ıslahı başta olmak üzere birçok nedenle yok olmaktadır.

Sazlıkların yok edilmesi uluslararası seviyede Bern Sözleşmesi'ne, ulusal seviyede ise Kara Avcılığı Kanunu ve Av ve Yaban Hayvanlarının ve Yaşam Alanlarının Korunması, Zararlılarıyla Mücadele Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliklerine aykırıdır. Konuyla ilgili kurum T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı ve yerel teşkilatıdır.

DENİZ ALANLARINDA SIK RASTLANAN TEHDİTLER VE RİSK FAKTÖRLERİ

SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİ

Su ürünleri yetiştiriciliği, özellikle entansif bir şekilde yapıldığında deniz alanlarında olumsuz etkilere yol açan bir faaliyettir. Bunun temel nedeni, yetiştiricilikte kullanılan yemler ve balık dışkılarının pelajik ve bentik bölgeye olan etkileridir. Bentik bölge, barındırdığı su altı bitkileri ve omurgasız canlılar ile besin zincirinin farklı basamaklarının var olmasını sağlamaktadır. Bu bölgeye yapılan doğrudan veya dolaylı bir müdahale yalnızca bu bölgedeki değil, tüm ekosistemdeki yaşamı olumsuz etkilemektedir. Deniz ortamında ağ kafeslerde yapılan entansif su ürünleri yetiştiriciliği, denizel ortama taşıma kapasitesinin üzerinde dışkı ve besleyici element girişine sebep olarak ekosistemin doğal yapısından uzaklaşmasına ve bozulmasına neden olur. Deniz alanlarında savunuculuk yapan sivil toplum kuruluşlarının ve kişilerin, çalışma alanlarında su ürünleri yetiştiriciliği faaliyetlerinin başlaması durumunda hakim olmaları gereken yasal dokümanlar; Su Ürünleri Kanunu, Su Ürünleri Yönetmeliği ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliği'dir. Konuyla ilgili kurumsa T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğüdür.

DENİZ ÇAYIRLARININ TAHRİP EDİLMESİ

Deniz çayırı, fotosentez yoluyla denizlerdeki birincil üretimi gerçekleştirerek yaşamı mümkün kılmakta ve önemli karbon yutak alanları arasında bulunmaktadır. Ayrıca birçok omurgasız ve omurgalı tür için doğal yaşam ortamı sunarken balık yavrularının doğal avcılarından saklanmalarına da imkan tanır. Deniz çayırları, uluslararası sözleşmeler ile koruma altındadır. Ancak balıkçılık ve turizm faaliyetleri nedeniyle yoğun tahribata uğrarken, iklim değişikliği ve yabancı tür istilası ile de kapladıkları alanlar hızla daralmaktadır. Şamandıra sistemleri ve kurulan sistemin koruma bakış açısı ile yönetilmesi deniz çayırlarının korunması adına oldukça önemlidir.

Deniz çayırları, Bern ve Barselona Sözleşmeleri ile koruma altındadır. Konuyla ilgili kurumlar, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü ve T.C. İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığıdır.

ATIK SU VE BALAST SUYU DEŞARJI

Gemi kaynaklı atık su ve balast suyu deşarjı, denizel ortamda sık karşılaşılan tehditler arasındadır. Atık su, denizel ortamı kirletirken balast suları, denizel istilacı yabancı türlerin dağılımını kolaylaştırarak tüm ekosistemi tehlikeye atmaktadır.

Atık su ve balast suyunun deşarjı; Marpol, Barselona ve Uluslararası Gemilerin Balast Suları ve Sedimanlarının Kontrolü ve Yönetimi Sözleşmelerine aykırıdır. Tespit edilmesi durumunda T.C. İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı ve T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Denizcilik Genel Müdürlüğüne başvurulmalıdır.

GEMİ KAZALARI VE YAKIT SIZINTILARI

Gemi kazaları ve yakıt sızıntıları, sızıntının kaynağı, gerçekleştiği bölge ile akıntı ve hava durumuna göre büyük etkilere neden olabilmektedir. Bu olaylar, kısa

vadede denizel ve kıyısıl ortamın kirlenmesine sebep olurken, uzun vadede petrole bulanma ve yutmaya bağı olarak deniz canlılarının ölümüne veya kronik hastalıklara yakalanmalarına yol açabilir. Bu gibi durumlar gözlemlendiği takdirde T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın ilgili birimleri ve T.C. İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığına acilen bilgi verilmelidir.

KUMSALLARDA İNSAN KAYNAKLI FAALİYETLER, KUM ALIMI, KUMUL BİTKİ TAHRİBATI

Kumsallarda sürdürülen rekreasyonel faaliyetler ve iskele gibi yapılar; hem hassas kumul ekosistemine zarar verirken hem de denizel ortamda kirliliğe sebep olmaktadır. Kullanılan güneş kremleri, turizm tesislerinin temizliğinde kullanılan deterjanlar vb. kirleticiler, pek çok deniz canlısı için sorun yaratmaktadır. Ayrıca kaçak kum alımı, bitki toplama gibi faaliyetler de kumul ekosistemini tehdit etmektedir.

Özellikle hassas doğal yaşam ortamlarında gerçekleştirilen faaliyetler, aktif olarak izlenmeli ve belediyelerin ilgili birimleri ile bu faaliyetlerin deniz dostu bir şekilde yönetilmesi için girişimlerde bulunulmalıdır.

VII.

DKA'NDA İYİ BİR SAVUNUCULUK ÖRNEĞİ: KÜDÜR YARIMADASI

Türkiye'de kıyı ve deniz alanlarının savunulması adına yapılan irili ufaklı yüzlerce girişim bulunmaktadır. Bu girişimlerin bazıları başarıya ulaşırken, bir kısmı sonuca ulaşmadan atıl kalmakta ya da istenen olumlu sonuca ulaşmamaktadır.

Hazırladığımız bu rehberde, Küdür Yarımadası Savunması'nı başarılı savunuculuk örneklerinden biri olarak ele alıyoruz. Alanın örnek seçilmesinin en temel nedeni, teorik olarak incelediğimiz savunuculuk yöntemlerinin bu alanın savunulmasında bütünüyle uygulanmış olmasıdır. Öncelikle Küdür Yarımadası, tehditler henüz oluşmadan önetkin (proaktif) yaklaşımlar ile akademik çalışmalara ve bilimsel izleme süreçlerine tabi olmuş, elde edilen çıktılar ile ilk koruma statülerini kazanmıştır. Tehditler oluşmaya başladığında savunuculuk faaliyetlerine girişen kişilerin elinde alanla ilgili bilimsel veriler ve devam eden koruma çalışmalarına dair bulgular hızlı bir şekilde tehdiye yönelik ilk müdahalelerde sonuç alınmasını sağladı. Yereldeki vatandaşlar tarafından başlatılan savunuculuk faaliyetleri, geçmişte alanda çalışmış olan STK'lar ve bilim insanlarıyla birleşerek bir koruma platformuna evrilmiş ve tüm süreç boyunca olumlu bir birliktelik ortamı oluşturulmuştu.

Bodrum Yalıkavak'ta 15.7 km uzunluğunda, dokunulmamış ve tek parça kıyı şeridine sahip Küdür Yarımadası, toplam kıyı uzunluğu 200 km olan Bodrum'un yapılaşmaya açılmamış son doğal

kıyı alanlarından biridir. 1991 senesinden günümüze Sualtı Araştırmaları Derneği'nin (SAD) Akdeniz Foku (Monachus monachus) varlığının tespit edilmesine yönelik çalışmaları, alanın biyolojik çeşitlilik bakımından önemini ortaya koymuştur. Küdür Yarımadası kıyıları 1998 yılında, SAD-AFAG resmi yazışma ve ekli raporları ile Bodrum Habitat Çevre Kozası'nın başvuruları sonucunda dönemin Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından büyük çoğunluğu 1. Derece Doğal SİT alanı ilan edilerek ve planlara ayrıca Akdeniz Foku Koruma Alanı olarak tescil edilerek koruma altına alınmıştır. Alan kültürel olarak ele alındığında ise Dr. Oktay Dumankaya'nın Küdür Alacain mevkiindeki karasal ve sualtı arkeolojik yapıları üzerine yürütmüş olduğu doktora tezi, alanın arkeolojik önemini ortaya koymaktadır. Bu iki duruma ek olarak geçmişten günümüze verimli bir mera olarak kullanılan Küdür Yarımadası, Bern Sözleşmesi ile mutlak koruma altında olan onlarca kuş türü için de yuvalama, beslenme ve kışlama alanıdır.

Alana yönelik ilk tehditler, alanın mera vasfını yitirdiğinin açıklanması ve meraların daraltılarak bazı kıyıların turizme açılması konusunun gündeme getirilmesi ile başlamıştır. 2018'de Küdür'de, doğal alan tahribatı ve son kıyıların yok olma riskine karşı yerel koordinasyonun sağlanması ve konunun gündemde tutulması için 'Küdür'e Sahip Çıkacağız' adlı bir platform kurulmuştur. Platformda, Bodrumlular, STK temsilcileri, meslek odaları, bilim insanları ve ilgili kamu kurum temsilcileri gibi tüm ilgi gruplarının yer almasına özen gösterilmiştir.

Bodrumlular tarafından doğa yürüyüşü ve diğer rekreasyonel faaliyetler için yoğun olarak kullanılan alanda, bazı vatandaşlar 2019 senesinde Alacain mevkiinde bir "beach club" inşaatı için denizde iskele çakma işleminin başlamış olduğunu fark etmişlerdir. İskelelerin altında arkeolojik yapılar olduğu ve hatta buranın Akdeniz fokunun yaşam alanı olduğunun Yalıkavak ve Bodrumlu vatandaşlar tarafından tespit edilmesinin ardından olay önce Bodrum ve Muğla'da yerel gündeme, daha sonra ise ulusal gündeme taşınmış ve tehdit ilgili yerel, bölgesel ve ulusal sosyal medya ve

iletişim gruplarında paylaşılmıştır. Yoğun telefon trafiği ve iletişim ağı sayesinde ilk 3 saat içerisinde zabıta başta olmak üzere Bodrum Belediyesinin ilgili birimlerine 200 civarında şikayet ulaştırılmıştır. Bu şikayetleri değerlendiren Bodrum Belediye Başkanlığı İmar ve Şehircilik Müdürlüğü aynı gün inşaatı mühürlemiştir. Eş zamanlı olarak, Muğla Valiliği, Bodrum Belediyesi Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Koruma Genel Müdürlüğü ile Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Tersaneler ve Kıyı Tesisleri Genel Müdürlüğüne durumun önemi yazı, fotoğraf, haritalarla desteklenmiş ve Dr. Oktay Dumankaya'nın Küdür Alacain'deki karasal ve sualtı arkeolojik yapıları üzerine doktora tezi ilgili makamlara sunulmuş ve doğal kıyı yapısını bozacak bu inşaatın durdurulması için başvuru yapılmıştır. Bölgede yürütülen arkeolojik çalışmalara göre Küdür Alacain'de milattan önceki dönemlere ait karada kaya mezarları ve hemen kıyıda su altında ise antik liman ve rıhtımlar bulunmasından dolayı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü ile Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğüne de gereğinin yapılması için aynı dilekçeler dağıtımli olarak gönderilmiştir. Ertesi gün ise inşaat faaliyetlerinin durdurulması için bir dava açılmıştır.

Platform haftalık toplantılar düzenleyerek durumu ve süreci gözden geçirmiş ve eylemlerine devam etmiştir. Alanda yerel sahipliğin güçlendirilmesi amacıyla çocuk şenliği, yürüyüş, piknik gibi etkinlikler düzenlenmiştir. Diğer bir taraftan alanın biyolojik ve kültürel çeşitliliği bağlamındaki eksik bilgilerin tamamlanması amacıyla farklı uzmanlıklara sahip bilim insanları ve yurttaş bilimciler (citizen scientist) alana davet edilerek saha çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Küdür Platformu, başta Sualtı Araştırmaları Derneği olmak üzere bölgesel ve ulusal sivil toplum örgütleri ve Bodrum Belediyesi ile koordinasyon içerisinde çalışmalarını sürdürmüştür. 15-16 Haziran 2019 tarihlerinde Yalıkavak'ta kapsamlı bir "Küdür"ü Korumayı Planlıyoruz" başlıklı, Küdür Yarımadası ve kıyılarının jeolojik, arkeolojik, ekolojik, peyzaj, kültürel ve turizm değerleri ve önemi konularında uzman ve

farklı paydaşların katıldığı bir panel düzenlenmiş ve alan hakkında elde edilen bulgular ve alanın önemi geniş kitleler ile paylaşılmıştır. İki günlük panel sonucunda ilgili kurumlara sunmak üzere bir koruma eylem planı çıkarılması kararı alınmıştır. Takip eden dönemde kara memelileri ve kuşlar üzerine izleme çalışmaları uzman bilim insanları tarafından kesintisiz sürdürülmüştür.

Süreç boyunca aktif olarak çalışan platform, yüzlerce evden oluşan bir sitenin inşaat projesi gibi ortaya çıkan farklı tehditleri de engellemeye devam etmiştir. Yapılan girişimler sonucunda alandaki beach club kaldırılmış ve alan 11 Şubat 2020 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Kesin Korunacak Hassas Alan olarak ilan edilmiştir. Platform, halen rutin izleme çalışmaları yapmaya ve alanda gözlemlerine devam etmektedir.

DENİZ KORUMA ALANLARINI ETKİLEYEN TEHDİTLER

Tehditlerin sınıflandırılması amacıyla dünyada birçok farklı yaklaşım geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar arasında en kabul görenlerinden biri Dünya Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) Kırmızı Liste Ortaklığı ile Koruma Tedbirleri Ortaklığı (Conservation Measures Partnership) iş birliği ile geliştirilen yaklaşımdır (Salafsky vd., 2008). Bu rehberde de tehditlerin sınıflandırılması ve tanımlanmasında adı geçen yaklaşım kullanılmıştır.

	TEHDİT ANA KATEGORİSİ	TEHDİT ALT KATEGORİSİ	TEHDİDİN GERÇEKLEŞTİĞİ YER
1	KONUT VE TİCARİ AMAÇLI YAPILAŞMA	1.1. KONUT VE KENTSEL ALANLAR	KIYI
		1.2. TİCARİ VE ENDÜSTRİYEL ALANLAR	KIYI
		1.3. TURİZM VE REKREASYONEL ALANLAR	KIYI
2	TARIM, HAYVANCILIK VE SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİ	2.1. TEK YILLIK VE ÇOK YILLIK ODUN DIŞI ÜRÜNLER	KIYI
		2.2. ODUN VE KAĞIT HAMURU PLANTASYONLARI	KIYI
		2.3. HAYVANCILIK VE ÇİFTLİK HAYVANCILIĞI	KIYI
		2.4. SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİ	KIYI VE DENİZ
3	ENERJİ ÜRETİMİ VE MADENCİLİK	3.1. PETROL VE GAZ SONDAJİ	KIYI VE DENİZ
		3.2. MADENCİLİK VE TAŞ OCAKLARI	KIYI
		3.3. KONVANSİYONEL ENERJİ	KIYI
		3.4. YENİLENEBİLİR ENERJİ	KIYI VE DENİZ

TEHDİT ANA KATEGORİSİ

TEHDİT ALT KATEGORİSİ

YER

4

ULAŞIM VE HİZMET
KORIDORLARI

4.1. YOLLAR VE DEMİRYOLLARI

KIYI

4.2. HİZMET VE SERVİS HATLARI

KIYI

4.3. SEVKİYAT HATLARI

DENİZ

4.4. UÇUŞ HATLARI

-

5

DOĞAL KAYNAKLARIN
KULLANIMI

5.1. KARA AVCILIĞI

KIYI

5.2. KARASAL BİTKİLERİN TOPLANMASI

KIYI

5.3. ORMANCILIK

KIYI

5.4. SU ÜRÜNLERİ AVCILIĞI

KIYI VE DENİZ

6

İNSAN MÜDAHALELERİ

6.1. REKREASYONEL FAALİYETLER

KIYI VE DENİZ

6.2. SAVAŞ, ASKERİ TATBİKATLAR
VE FAALİYETLER

KIYI VE DENİZ

6.3. İŞ VE DİĞER FAALİYETLER

KIYI VE DENİZ

7

DOĞAL YAPIYA
MÜDAHALELER7.1. YANGIN VE YANGIN
SÖNDÜRME FAALİYETLERİ

KIYI

7.2. BARAJLAR VE SU YÖNETİMİ/KULLANIMI

KIYI

7.3. EKOSİSTEME DİĞER MÜDAHALELER

KIYI VE DENİZ

7.4. İNSAN BAKIMININ AZALMASI/
ORTADAN KALKMASI

KIYI

TEHDİT ANA KATEGORİSİ

TEHDİT ALT KATEGORİSİ

TEHDİDİN GERÇEKLEŞTİĞİ YER

8

İSTİLACI VE
SORUNLU TÜRLER,
PATOJENLER
VE GENLER

KIYI VE DENİZ

9.1. EVSEL KANALİZASYON VE
KENTSEL ATIK SULAR

KIYI

9.2. ENDÜSTRİYEL VE ASKERİ ATIKLAR

KIYI

9.3. TARIM VE ORMANCILIK ATIKLARI

KIYI

9.4. ÇÖP VE KATI ATIKLAR

KIYI VE DENİZ

9.5. HAVA KAYNAKLI KİRLETİCİLER

KIYI

9.6. DENİZ ORTAMININ
DOĞRUDAN KİRLETİLMESİ

KIYI VE DENİZ

9.7. ENERJİ FAZLASI

-

9

KİRLİLİK

10

JEOLOJİK OLAYLAR

KIYI VE DENİZ

11

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

GLOBAL

DENİZ KORUMA ALANLARI PAYDAŞ LİSTESİ

Bir bölge ister spesifik bir Deniz Kıyı Koruma Alanı olsun, ister herhangi bir koruma statüsü bulunmayan bir deniz kıyı alanı olsun, cereyan eden herhangi bir tehdit karşısında aşağıda yer alan “jenerik paydaşlar listesi” kullanılarak savunuculuk eylemleri gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda hangi ilgili paydaşların sürece dahil edilmesi gerektiği listeden kontrol edilebilir. Ancak kamu, özel ve sivil ilgi gruplarından oluşan bu paydaşların hepsi bir alanda bulunmayabilir.

BAKANLIKLAR VE İLGİLİ BİRİMLERİ

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

- Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü
- Deniz ve Kıyı Yönetimi Dairesi Başkanlığı
- İl/İlçe Müdürlükleri
- Çevre Yönetimi ve Denetimi Genel Müdürlüğü
- Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü
- İller Bankası Anonim Şirketi

Tarım ve Orman Bakanlığı

- İl /İlçe Müdürlükleri
- Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü
- Belirli İlleri Kapsayan Çevre Koruma Hizmet Birliği
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Bölge Müdürlüğü

Sağlık Bakanlığı

- İl /İlçe Müdürlükleri

Kültür ve Turizm Bakanlığı

- Kültür ve Turizm Danışma Bürosu
- Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu
- Röleve ve Anıtlar Müdürlüğü
- Müze ve/veya Kazı Müdürlüğü
- Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı

- Denizcilik Genel Müdürlüğü
- Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü
- Liman Başkanlıkları

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

- Kalkınma Ajansı
- Küçük ve Ortaklı Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı-(KOSGEB)

İç İşleri Bakanlığı

- Kaymakamlıklar / Valilikler

YEREL KAMU KURUMLARI

- Belediyeler (yerel ve büyükşehir belediyeleri)
- Büyükşehir Belediyelerine bağlı Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı Ruhsat ve Denetim Şubeleri
- Belediyelere bağlı zabıta
- Kent Konseyleri
- Köy Muhtarlıkları
- Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü
- İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri, Halk Eğitim Merkezleri ve İlçe Halk Kütüphaneleri

- Sahil Güvenlik Komutanlığı
- Sahil Güvenlik Bot Komutanlığı
- İlçe Jandarma Komutanlığı
- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı

STK'LAR

- Su Ürünleri Kooperatifleri
- Ziraat Odaları
- Ticari yatlar ve gezi tekneleri deniz motorlu taşıyıcıları kooperatifleri
- Yerel doğa koruma, çevre, doğal/kültürel mirası koruma dernekleri, platform ve inisiyatifler
- Bölgesel/ulusal/uluslararası doğa koruma dernek ve vakıfları
- Kırsal kalkınma kooperatifleri ve üretici birlikleri
- Turizm ve otelciler birlikleri
- Turizm altyapı birlikleri
- Yerel restorancılar ve lokantacılar dernekleri
- Yerel turizmci, yatırımcı, esnaf ve sanatkârlar oda ve dernekleri
- Yelken ve su sporları kulüpleri
- Genç iş insanları dernekleri
- Yerel halk temsilcileri

ÖZEL SEKTÖR

- Marina işletmeleri
- Dalış okulları ve kulüpleri
- Oteller
- Kıyı işletmeleri
- Su sporları işletmeleri
- Yerel/Ulusal/Uluslararası basın

DİĞER

- Akademik kurumlar (üniversiteler, araştırma enstitüleri)

BAŞVURABİLECEK ÇEVRE HUKUK AĞLARI VE MEVZUAT REHBERLERİ

Isgcevre.com

(ücrete tabi mevzuat takibi hizmeti)

<https://www.kanunum.com>

(ücrete tabi mevzuat takibi hizmeti)

DKA'nın bağlı olduğu ildeki barolar

İlgili Mimarlar Odaları

ÇEHAV

<https://www.facebook.com/cevreveekolojihareketiavukatlari>

CİTES

<https://checklist.cites.org/#/en>

SİT Alanları Yönetim Sistemi

<https://says.csb.gov.tr/citizen>

Ulusal Sulak Alan Envanteri Yönetim Bilgi Sistemi*

<https://saybis.tarimorman.gov.tr/>

<http://veri.tarimorman.gov.tr/>

Mevzuat.com

Doğa Mücadelesi ve Hak İhlallerinde BM Özel Prosedürlerine Başvuru Rehberi (Doğa Derneği, Nisan 2022)

https://altiparmakhukuk.org/public/back_end/filemanager/uploads/BM%20Ozel%20Prosedurler%20Rehber.pdf

Akdeniz'de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeştliliğe İlişkin Protokol

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020822.htm#1>

FAYDALI LİNKLER

https://tvk.csb.gov.tr/	Faydalı Telefon Numaraları:
https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP	Jandarma - 156
https://www.sg.gov.tr/	Sahil Güvenlik - 158
https://sadaflag.org/	Kıyı Emniyet - 151
https://www.wwf.org.tr/	Tarım ve Orman Bakanlığı İletişim Merkezi - 180
https://tudav.org/	
https://www.dogadernegi.org/hikayemiz/	
https://www.dogadernegi.org/onemli-doga-alanlari/	
https://www.dogaarastirmalari.org.tr/tr/index.php	
https://akdenizkoruma.org.tr/	
https://www.trakus.org/kods_bird/uye/?fsx=@	
https://www.tramem.org/memeliler/?fsx=@	
https://www.trakel.org/kelebekler/?fsx=@	

* Birçok DKA aynı zamanda kıyasal sulak alan içermekte veya sulak alanlarla etkileşim halindedir. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün Ulusal Sulak Alan Envanteri Yönetim Bilgi Sistemi kontrol edilerek alandaki kayıtlı veya tescilli alanlar ile ilgili bilgi alınabilir. DKA içerisinde, henüz tescili yapılmamış ancak envanterde kayıtlı sulak alanlar var ise Doğa Koruma ve Milli Parklar İl Müdürlükleri ile iletişime geçilerek alanın ulusal ve uluslararası öneme haiz sulak alan olarak tescil edilmesi için lobi faaliyetlerine başlanabilir. Yapılan bilimsel çalışmalar sonrası alanın tescil edilmesinin ilk aşamalarından biri de 'Mahalli Sulak Alan Komisyon' toplantılarıdır. Konu ile ilgili yerel dernekler bu aşamada, tescil işlemlerinin görüşüleceği bu toplantılara Valilik tarafından davet edilebilir ve görüş bildirmeleri istenebilir. Savunuculuk faaliyetleri yürüten topluluğun eğer tüzel bir kişiliği oluşmamışsa, yerelde faaliyet gösteren ve söz sahibi farklı dernekler veya bunların kurdukları ağlarla iletişime geçilerek mahalli sulak alan toplantılarına destek verilebilir.

Aktivizm:

Toplumsal hayatı etkileyen sorunlara dikkat çekmek, sosyal veya politik değişim yaratmak yolunda gönüllü faaliyetler gerçekleştiren kişilerin eylemleri. Bu eylemler bazen, kamu politika ve uygulamalarını ya da sivil toplum faaliyetlerini sorgulamak; bazen karşılaşılan bir hak ihlalini araştırmak, bazen de konuyla ilgili şikâyet mekanizmasını çalıştırmak şeklinde gerçekleşebilir.

Balıkçılığa Kapalı Alan:

Deniz canlıları ve doğal yaşam ortamlarının korunması, balık ve diğer su ürünlerinin nüfuslarının güvenceye alınması ve balıkçılığın desteklenmesi amacıyla balıklar başta olmak üzere tüm denizel canlıların avlanmasının yasaklandığı, ilgili resmi kurumlar tarafından belirlenen ve ilan edilen alanlardır.

Balıkçılığa Sınırlı Alanlar:

5/1 No'lu Ticari Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ (Madde 4-8) Türkiye denizleri için ayrı ayrı belirlenmiş olan balıkçılık yapılmasının yasak olduğu yerleri tanımlar.

Biyosfer Rezervi:

UNESCO'nun İnsan ve Biyosfer Programı içerisinde yer alan, Uluslararası öneme sahip karasal ve/veya kıyı ekosistemlerine sahip yerler.

Deniz Koruma Alanı (DKA):

Ekolojik önemlerinden dolayı koruma altına alınmış deniz ve kıyı dilimleri.

Kampanya:

Ele alınan sorunun geniş bir kitle tarafından desteklenmesi için yürütülen faaliyetler. Karar vericileri, geniş kamuoyu desteği ve katılım ile etkilemek için

kullanılır. Kampanyalarda, ıslak/elektronik imza toplama, mektup, e-posta sık kullanılan yöntemlerdir.

Katılım:

İnsanların kendi haklarını etkileyen kararların alınmasında söz sahibi olması süreci.

Lobicilik:

Savunuculuğun karar mekanizmaları, karar vericileri veya yasaları etkilemeye odaklı biçimidir. Kararların temsilciler tarafından alındığı yerel, ulusal veya uluslararası kurumları etkilemeyi hedefler (Örn. Baskı grupları, kişiler, şirketler, STK'lar gibi farklı gruplar tarafından).

ÖÇKB:

Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesinin (Barselona Sözleşmesi), gereği, ekolojik öneme haiz, özel koruma altına alınan alanlardır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı - Tabii Varlıkları Koruma Genel Müdürlüğü yetki alanındadır.

Savunuculuk:

STK'ların ortak bir çıkar için herhangi bir kamu politikasını etkileme girişimidir. Politika veya yasa değişiklikleri talep etmeyi veya yapılan değişikliklere katkıda bulunmayı amaçlar. Hakların korunması, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması veya ihlallerinin önlenmesini hedefleyerek yapılan tüm çalışmaları kapsar.

Sivil Toplum Kuruluşu:

Belirli bir ilde ya da bölgede kurulmuş, doğrudan içinde bulunduğu ilin/bölgenin sorunlarına çözüm üretmek, yerelde insani ya da kırsal kalkınmaya veya doğayı korumaya katkı sunmak üzere faaliyet gösteren yerel örgüt.

Kaynaklar: Aksakoğlu 2006, Sivil Düşün 2022

Aksakoğlu, Y. 2006. STK'lar için Savunuculuk Rehberi. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi. Ankara.

Agyeman, J., D. Schlosberg, L. Craven, and C. Matthews. 2016. Trends and Directions in Environmental Justice: From Inequity to Everyday Life, Community, and Just Sustainabilities. *Annual Review of Environment and Resources* 41: 321–340. doi:10.1146/annurev-environ-110615-090052.

Ağduk, E. 2019. Değişimin Anahtarı Savunuculuk. Sivil Düşün Eğitim Rehberi 2.

Boersma, P.D., Parrish, J.K. 1999. Limiting abuse: marine protected areas, a limited solution, *Ecological Economics*, Volume 31, Issue 2, 287-304, ISSN 0921-8009, [https://doi.org/10.1016/S0921-8009\(99\)00085-3](https://doi.org/10.1016/S0921-8009(99)00085-3).

Doğa Derneği, Nisan 2022. Doğa Mücadelesi ve Hak İhlallerinde Birleşmiş Milletler Özel Prosedürleri Başvuru Rehberi e -ISBN-978-605-64102-4-6

Ergün, G., Başak, E. ve Çil, A. 2022. Türkiye'nin 2020 Sonrası Denizel Peyzaşlar için Politika Belgesi. Proje Evi Kooperatifi. GEF SGP – MAVVA Vakfı projesi çıktıısı. 39 sayfa

Ertör, I. 2021. 'We are the oceans, we are the people!': fisher people's struggles for blue justice. *The Journal of Peasant Studies*, DOI: 10.1080/03066150.2021.1999932

Groroud-Colvert, K., Sullivan-Stack, J., Roberts, C., Constant, V., Horta E Costa, B. ve diğ. 2021. The MPA Guide. A Framework to achieve global goals for the ocean. *Science* Vol 373, Issue 6560. DOI: 10.1126/science.abfo861

Kanlı, İ.B. ve Falcıoğlu, N.N. 2021. Barselona Sözleşmesi kapsamında Akdeniz ve kıyılarının korunmasında çevresel işbirliğinin önemi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 117-142.

Kelleher, G., Kenchington, R. A.1992. Guidelines for Establishing Marine Protected Areas. IUCN. 79 p.

Kıraç, C.O., Veryeri, N. O. 2019. Türkiye Kıyılarında Önemli Doğa Alanlarını Koruma ve Savunma. Sualtı Araştırmaları Derneği (SAD) Yayınları. Ankara. 660 sayfa

Kurt, S. 2015. Türkiye’de kıyı kullanımına yönelik yasa ve düzenlemelerin tarihi seyri. Doğu Coğrafya Dergisi. Cilt 20, Sayı 33, 91 - 110. <https://doi.org/10.17295/dcd.64190>

Salafsky N, Salzer D, Stattersfield AJ, Hilton-Taylor C, Neugarten R, Butchart SH, Collen B, Cox N, Master LL, O’Connor S, Wilkie D. A standard lexicon for biodiversity conservation: unified classifications of threats and actions. *Conserv Biol.* 2008 Aug;22(4):897-911. doi: 10.1111/j.1523-1739.2008.00937.x. Epub 2008 Jun 9. PMID: 18544093.

Sivil Düşün. 2022. Sözlük. <https://www.sivildusun.net/bilgi-al/hakkimizda/sozluk/> Erişim: 20.04.2022

Resmi Gazete. 2002. Akdeniz’de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğe İlişkin Protokol’e Katılmamız Hakkında Karar - 24854 No’lu, 22 Ağustos 2022 sayılı Resmi Gazete. Erişim: 13.05.2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020822.htm#1>

TVKGM. 2014. Türkiye’nin Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Ulusal Stratejisi (taslak), The National Strategy of Marine and Coastal Protected Areas of Turkey (draft). PIMS 3697: Türkiye’nin Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. Teknik Rapor Serisi 21: 52 sayfa

Yentürk, N., Yurttagüler, L., Aksakoğlu, Y., Neziroğlu, İ., Kocaman, H., Ağduk, E. 2010. Savunuculuk ve Politikaları Etkileme. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 287. STK Çalışmaları - Eğitim Kitapları 10, İstanbul.

WWF MMI. 2021. 30x30: Akdeniz’de biyolojik çeşitliliği ve balık stoklarını yeniden canlandırmak.

WWF Türkiye. 2011. Deniz Koruma Alanı ve Sürdürülebilir Turizm. Kaş-Kekova Deniz Koruma Alanı Projesi Broşürü.

DENİZ KORUMA ALANLARI SAVUNUCULUK REHBERİ

2144 TÜR

Bugüne kadar 2144 türün doğal ortamlarında plastik kirliliğine maruz kaldığı saptandı.

2014 YILI

İlk Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Ulusal Stratejimiz (taslak), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 2014 yılında hazırlanmıştır.

34 DKA

Bugün Türkiye’de farklı statülerde (özel çevre koruma bölgesi, milli park, tabiat parkı, vb) koruma altında olan ve farklı bakanlıklarca yönetilen 34 deniz ve kıyı alanı bulunmaktadır.

%10 YÜZÖLÇÜMÜ

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi’nin 2020 hedefleri doğrultusunda korunan alanların tüm ekosistem tiplerini de temsil edecek şekilde Türkiye kıyısız alanındaki DKKA’ların yüzölçümünün %4’den %10’a çıkartılması hedeflenmiştir.

